

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÖFKE DÜZEYLERİ İLE SİBER
ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

(SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)

Hazırlayan

Alican USTA

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Müge YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÖFKE DÜZEYLERİ İLE SİBER
ZORBALIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**
(SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)

Hazırlayan

Alican USTA

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Müge YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinde, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

02.01.2013

Alican USTA

KABUL VE ONAY

Alican USTA tarafından hazırlanan ‘Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri İle siber Zorbalık Düzeylerinin Karşılaştırılması: Samsun ili Örneği’ başlıklı bu çalışma, .../.../2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kurtman ERSANLI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Müge YILMAZ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Murat ELİÖZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__/__/2013

Eşime ve Oğluma...

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans yapmam konusunda beni teşvik eden ve cesaretlendiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Kurtman ERSANLI'ya, tez danışmanım olarak tez hazırlama sürecinin her aşamasında bana yardımcı olan ve çok değerli katkılarını benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Müge YILMAZ'a, yine yüksek lisans eğitimi aldığım süre içerisinde bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım hocalarım; Doç.Dr. Seher BALCI ÇELİK'e, Doç.Dr.Melek KALKAN'a, Yrd. Doç. Dr. Yaşar BARUT'a, Yrd. Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ'a, erken yaşta emekliye ayrılan Yrd. Doç. Dr. T. Fikret KARAHAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Özellikle yabancı kaynak taramaları çalışmalarında benden yardımlarını esirgemeyen İngilizce öğretmenlerinden eşim Eylem USTA'ya, Funda YÜKSEL'e, Hasan DAĞIDIR'a ve Thomas William Harvey'e teşekkür ederim.

Yeni kuşak çocuklarımızın ve gençlerimizin internet kullanımı, sosyal paylaşım sitelerini takip düzeyi ve siber medyanın etkilerini bizzat yaşayarak bana öğreten oğlum Çağrı Utku USTA'ya, manevi olarak desteklerini sürekli olarak yanımda hissettiğim anneme ve babama teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi savaşlar, kavgalar ve acılarla doludur. İnsanın bir yanı sevmeyi, korumayı, yaşatmayı amaçlarken bir diğer yanı da yıkıcı ve yok edicidir. Çok uzun bir zamandan beri insan, karşılaştığı bu şiddet olgusuna nasıl bir çözüm bulacağını konuşa gelmiştir.

İnsanoğlu öğrenme merakı içerisindedir. Bilmek, keşfetmek insan için her zaman gizemli ve heyecan verici bir konu olmuştur. Bu özelliği insanı aramaya, keşfetmeye, öğrenmeye yöneltmiştir. İlk insandan günümüze bilgi sürekli katlanarak artmaktadır. Günümüzde ise artık neredeyse hızına yetişilemez bir hal almıştır.

Modern çağın getirdiği yenilikler, teknolojik gelişmeler insan hayatını kolaylaştırmaktadır. İnternet, cep telefonları, medya araçları vb. enstrümanlarla insan, kocaman dünyayı; her noktasına saniyelerde ulaşılabilen küçücük bir yere çevirmiştir. Teknolojinin getirdiği faydaların yanı sıra bazı olumsuz yönleri de vardır. Özellikle çocukların ve gençlerin hızlı tüketen, çabuk sıkılan, marka düşkünü, insani değerlerden uzaklaşarak daha çok bencilleşmeye başlayan bireyler olarak yetiştiklerini düşünen pek çok araştırmacı mevcuttur. Yine pek çok kişi dünyada şiddet olgusunun her geçen gün arttığını düşünmektedir.

Bilgi çağı iletişim alışkanlıklarını ve sosyal ilişkileri köklü bir şekilde değiştirmiştir. Geçmiş dönemlerde insanlar daha az kişi ile tanışıp, derinlemesine ilişki kurarken şimdi ise çok daha fazla insanla iletişime geçerek sığ ilişkiler kurmaktadır.

Sosyal iletişim fiziksel ortamlardan sanal ortamlara taşınmaktadır. Okuldan gelir gelmez kendisini sokağa atma eğilimindeki çocuklarımız artık bilgisayar ve internet başında tüm zamanlarını geçirmeye başlamışlardır. Daha önce fiziksel ortamlarda paylaştıkları duygu ve hislerini şimdi sanal ortamlarda paylaşmaya çalışmaktadırlar. Bunun paralelinde sanal araçlar kullanılarak yapılan yeni bir zorbalık türü ortaya çıkmıştır. Sanal zorbalık olarak adlandırılan bu davranışlar, geleneksel zorbalıkta olduğundan daha yaygın ve daha yıkıcı olabilmektedir.

Cep telefonları, kimlik gizlemek suretiyle yapılan telefon görüşmeleri veya sanal mesajlar, e-mail, metin mesajları, sohbet odaları ve web siteleri gibi araçlarla yapılan zorba davranışlar intihara kadar varabilen olumsuz etkiler ortaya koymaktadır. Nitekim sanal ortamlarda aşağılanmış, dışlanmış ve zorbalığa uğramış olması nedeni ile intihar eden vakalar rapor edilmektedir.

Yıllarca fiziksel anlamda şiddet olgusu ile nasıl baş edeceğini araştıran insan; artık sanal ortamlarda ortaya çıkan bu yeni durumla da baş etmenin çarelerini aramaya başlamıştır. Siber zorbalık alanında yüzlerce araştırma mevcut olmasına rağmen henüz bu araştırmalar yeterli ölçüde değildir. Bu konu üzerinde daha fazla ve derinlemesine araştırma yapmaya ihtiyaç vardır.

Şiddetin panzehiri sevgi ve hoşgördür. Hoşgörü kültürünü yaymak, insanın ve diğer tüm canlıların değerli olduğu, yaşam hakkının kutsal olduğu bilincini bireylere kazandırmak, değerler eğitimi şiddetin azaltılmasının yegane ilaçlarıdır.

Şiddetin olmadığı, insanların huzur ve mutluluk içerisinde yaşadığı bir dünya hepimizin ütopyik arzusudur. İlk insandan beri var olan şiddet olgusu elbette ki tamamıyla ortadan kaldırılamayabilir. Ancak minimuma indirilmesi ve kontrol altına alınması mümkündür. Her ne kadar ütopyikte olsa dünyamızın; şiddetin olmadığı, hoşgörü ve sevginin hakim olduğu bir yer olmasını temenni ediyorum.

Alican USTA

ÖZET

Öğrencinin Adı Soyadı	Alican USTA
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri
Danışmanın Adı Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Müge YILMAZ
Tezin Adı	Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ile Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Samsun İli Örneği)

Bu araştırmada Samsun ilinde bulunan lise öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri ile Siber Zorbalık Düzeyleri arasındaki ilişki, durumluk öfke düzeyi ve siber zorbalık düzeylerinin cinsiyete, sınıf düzeylerine ve ilçelere göre farklılıklar gösterip göstermedikleri incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Samsun'da Lise 9., 10., 11., 12. Sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından seçilen 492'si kız, 463'ü erkek olma üzere 955 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada; Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen 'Siber Zorba/Kurban Ölçeği' ile Spielberg (1983) tarafından geliştirilen, Türkiye uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılan 'Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği' kullanılmıştır. Her iki ölçekte geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış ve geçerli, güvenilir oldukları tespit edilmiştir.

Verilerin istatistiksel analizleri SPSS programı ile yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve normal dağılım göstermeyen veriler arasındaki korelasyon Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Ayrıca non-parametrik verilerde kullanılan Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; Kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir.

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde öfke puanları arasında anlamlı bir farklılık olmayıp, siber zorba/kurban değerleri arasında farklılıklar vardır. Buna göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları ve daha yüksek oranda zorbaca davranışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER (3)

Siber Zorba, Siber Kurban, Durumluk Sürekli fke

ABSTRACT

Student's Name and Surname	Alican USTA
Department's Name	Science of Education
Name of the Supervisor	Assistant Professor Müge YILMAZ
Name of the Thesis	Investigation of the relation between the level of aggression and Cyber Bullying of high school students (Samsun Town as a Sample)

In this research, the relationship between the Conditional Agression Levels and Cyber Bullying of highschool students in Samsun has been investigated in terms of whether the conditional level of aggression and cyber bullying differentiate according to gender, grade and district.

The sampling of the research is composed of a total of 955 (492 girls and 463 boys) students chosen from highschools in Samsun who study in the 9,10,11 and 12th grades. In the research, the “Cyber Bully/Victim Scale” developed by Ayas and Horzum (2010) and the “Conditional Continuous Anger Scale” developed by Spielberg (1983) were used. Adjustment to conditions in Turkey was completed by Özer measurements. The reliability and validity studies of both scales have been done and confirmed that they are both valid and reliable.

The statistical analiysis of data has been carried out by the SPSS program. Whether the data depict normal range has been investigated with the Shpiro-Wilk test. It has been found that the data does not depict a normal range and thus the correlation among the data that does not have a normal range has been investigated by the Spearman correlation analysis. Besides this, the Kriskall Wallis and Mann-Whitney U tests used in non-parametric data have also been used.

According to the findings resulted from the research, there is a reasonable correlation between the chance of being a bully and being a victim. Likewise, there is a meaningful

relationship between the level of aggression and being a bully and being a victim. However, these relationships are weak ones of the same direction. When examined on the basis of gender, there is no meaningful difference among the points of aggression but there are differences in terms of bully/victim values. According to this, it is found that boys show more bullying behaviour than girls and are also exposed to bullying behaviour more than girls.

KEY WORDS(3)

Cyber Bully, Cyber Victim, Conditional Continuous Aggression

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ADAMA.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar.....	xii

BÖLÜM 1 GİRİŞ

1.1	ÖFKE VE SALDIRGANLIK.....	1
1.2	SİBER ZORBALIK.....	3
	1.2.1 Siber Zorbalığın Tanımı ve Siber Zorbalık Araçları.....	4
	1.2.2 Siber İletişim Araçlarının Kullanımı ve Siber Zorbalık.....	9
	1.2.3 Zorbalığın Önlenmesi ve Farkındalık Düzeyi	13
1.3	Problem.....	15
1.4	Alt Problemler.....	16
1.5	Denenceler.....	16
1.6	Sayıtlılar.....	16
1.7	Tanımlar.....	17
1.8	Sınırlılıklar.....	18
1.9	Araştırmanın Önemi.....	18
1.10	Araştırmanın Amacı.....	19

BÖLÜM 2 İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1	2.1 SİBER ZORBALIK İLE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	20
	2.1.1 Siber zorbalık ile ilgili olarak yurt dışında yapılan yayın ve araştırmalar...20	
	2.1.2 Siber zorbalık ile ilgili olarak yurt içinde yapılan yayın ve araştırmalar....29	

BÖLÜM 3 YÖNTEM

3.1 Evren.....	42
3.2 Örnekleme.....	43
3.3 Veri Toplama Araçları.....	44
3.4 Sanal Zorba/Kurban Ölçeği.....	44
3.5 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Puanlaması.....	45
3.6 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Geçerliliği.....	46
3.7 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Güvenirliği.....	46
3.8 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği.....	46
3.9 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Puanlaması.....	47
3.10 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Geçerliliği.....	47
3.10 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Güvenirliği.....	47
3.12 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	47

BÖLÜM 4 BULGULAR

4.1 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Arasındaki İlişki ve Siber Zorba Olma ile Siber Kurban Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	49
4.2 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyi Arasında Sınıf Seviyelerine Göre Farklılığın ve Siber Zorba/Kurban Olma Durumunun İncelenmesi ..	50
4.3 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyi Arasında Sınıf Seviyelerine Göre Farklılığın ve Siber Zorba/Kurban Olma Durumunun İncelenmesi.....	55

BÖLÜM 5 TARTIŞMA VE YORUM

5.1 Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri ile Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	58
5.2 Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Olma Düzeyleri ile Siber Kurban Olma Düzeylerinin Karşılaştırılması	63

5.3 Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri İle Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin ve Siber Zorba olma ile Siber Kurban Olma İlişkisinin Sınıf Seviyelerine Göre Karşılaştırılması.....	64
--	----

5.4 Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri İle Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin ve Siber Zorba olma ile Siber Kurban Olma İlişkisinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	66
---	----

BÖLÜM 6 SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1 Sonuç.....	70
6.2 Öneriler.....	70
6.2.1 Araştırmacılara Öneriler.....	70
6.2.2 Öğretmenlere Öneriler.....	71
6.2.3 Ailelere Öneriler.....	72

KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	82
EK - 1 DURUMLUK SÜREKLİ ÖFKE ÖLÇEĞİ.....	83
EK - 2 SİBER ZORBA KURBAN ÖLÇEĞİ.....	84

TABLULARIN LİSTESİ

Tablolar	Sayfa No
TABLO 1 Evrenini oluşturan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ilçelere göre dağılımı.....	42
TABLO 2 Evrenini oluşturan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine ilçelere ve sınıf düzeylerine göre dağılımı.....	43
TABLO 3 Örneklem olarak seçilen Lise Öğrencilerinin İlçelere, Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.....	44
TABLO 4 Shapiro Wilk Normallik Testi.....	49
TABLO 5 Sperman Korelasyon Analizi.....	50
TABLO 6 Sınıf Düzeylerine Göre Zorba Olma, Kurban Olma, Durumluk Sürekli Öfke Arasındaki Korelasyon Analizi.....	51
TABLO 7 Sınıf Düzeylerinin Karşılaştırılması Mann Whitney U Testi.....	53
TABLO 8 Sınıf Düzeylerine Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.....	54
TABLO 9 Cinsiyete Göre Zorba Olma, Kurban Olma, Durumluk Sürekli Öfke Düzeyleri Arasındaki Korelasyon	55
TABLO 10 Cinsiyete Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.....	56
TABLO 11 Sınıflar Düzeyinde Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.....	57

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. ÖFKE VE SALDIRGANLIK

İnsanı anlamak evrenin en zor uğraşısıdır. Olumlu ve yapıcı duyguları içinde barındıran insanoğlu aynı zamanda kainatın en yıkıcı ve en saldırgan canlısı olabilmektedir. İnsanın yıkıcılığının kökenleri ve nasıl önlenebileceği, istenmeyen davranışların nasıl azaltılabileceği her dönem araştırma konusu olmuştur.

Ersanlı'ya(2005) göre öfke, bireyin engellenmesi sonucunda gösterdiği şiddet içeren bir duygu durumudur. İstekleri engellenen bireyler yaşadıkları yetersizlik, değersizlik vb. duygular nedeni ile kendini engelleyen veya sınırlayanlara karşı tehdit içeren bir tepki gösterirler bu durum öfke olarak tanımlanabilir.

Türk Dil Kurumuna göre öfke, engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisidir (TDK Büyük Sözlük,2012). Öfke istenmeyen sonuçlara ve karşılanamayan beklentilere verilen insani ve evrensel bir tepkidir. Öfke doğru ifade edildiğinde sağlıklı bir duygu durumudur. Ancak kontrol edilemediği ve yıkıcı sonuçlara neden olduğunda sağlıksız bir hal almaktadır (Canova, 2012).

Tüm dünyada saldırganlık ve şiddet olgusunun artmakta olduğuna dair pek çok görüş bulunmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği erişim olanakları bu şiddet olgusunun dar çevrelerden daha geniş ortamlara ulaşmasına ve zaman zaman kitlesel şiddet davranışlarının görülmesine neden olmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin yarattığı sosyal değişimler, yaşam tarzlarının modernleşmesi, ve kişiler arası ilişkilerin karmaşıklaşması nedeni ile insanlar pek çok açıdan etkilenmektedirler. Özellikle duygusal açıdan etkilenen insanın bu karmaşık durumlara bağlı olarak öfke başta olmak üzere çeşitli duygusal bozukluklar yaşaması muhtemeldir (Erözkan, 2006).

Saldırganlık doğuştan gelen ve sonradan kazanılan bir güdü olarak iki farklı yaklaşımla yorumlanabilir. Saldırganlığın temeli sevgi ve kabulün yer almadığı ilişki şekilleridir. Saldırganca davranışı doğru tanımlayabilmek için niyet unsuruna bakmak gerekir. Eylemde bulunan kişi karşı taraftaki kişi ya da kişilere kasıtlı olarak zarar verme amacı güdüyorsa bu durumu saldırganlık olarak tanımlayabiliriz (Ersanlı, 2005).

Freund'a göresaldırganlık;ölüm içgüdüsününönemli birtürevidir. İnsanınkendisine yönelik yıkıcı eğilimlerini dış dünyadaki başka nesnelere yöneltmesidir. Organizmanın kendini yok etme isteği içgüdülerce engellenir ve böylece insanlar kendilerine dönük bu dürtüyü başka insanlara saldırganlık tepkisi vererek gösterirler (Karahana, Sardoğan,2004).

Öğülmüş (2009), saldırganlığı hem bir duygu hem de bir davranış olarak nitelemektedir. Öğülmüş'e göre saldırganlık başkalarına zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranışı kapsamaktadır. Şiddet, birilerini yaralamak veya zarar vermek amacı ile haksızca ve yasal olmayan bir şekilde güç kullanımı olarak ifade edilmektedir. Öğülmüş'e göre şiddet çok değişkenlidir. Göç, işsizlik, aile yapıları, kültürel yozlaşma, çocuklar üzerinde yetişkin gözetiminin azalması, gelişmemiş sosyal beceriler, uygunsuz arkadaş grupları şiddetin temel nedenleri arasında yer almaktadır.

Saldırganlık davranışının temelinde engellenme önemli bir rol oynar. Engellenme davranışına verilen tipik tepkilerin başında saldırganlık davranışı gelir (Ersanlı, 2005).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddet: 'Fiziksel veya psikolojik gücün kişinin kendine, başkasına veya bir gruba karşı yöneltilen, yaralama, ölüm, psikolojik veya gelişimsel bozukluğa neden olabilen, yoksunluğa neden olabilecek eylemlerin gerçekleştirilmesi veya böyle bir girişimde bulunmakla tehdit edilmesi' olarak tanımlanmaktadır (WHO-2012).

İnsanlar arasında ilişkilerde çatışma yaşanmaması mümkün değildir. Çatışma yaşamın içerisinde mutlaka var olacaktır; ancak bunun sonucu olarak ortaya çıkan yıkıcı ve zarar verici davranışlar engellenebilir. Şiddetin önlenmesi açısından sadece şiddet ve güvenlik önlemlerine odaklanılmamalı, çatışmaların yapıcı ve barışçıl açıdan çözülmesi için beceriler kazandırılmalıdır (Törnüklü, 2009).

Şiddet ve zorbaca davranışların en çok karşılaşıldığı grup ergenlerdir. Ergenlik dönemi ve bu dönemin getirdiği özellikler gençlerin zorbaca davranışlar içerisinde bulunmaları için uygun bir dönemdir. Ergenlerin genel özellikleri kısaca şöyle özetlenebilir: (Açıkalın, 2009) Genel duygularında istikrarsızdır. Bazen neşeli, bazen içine kapanık üzüntülü olabilir, duyguları anlık değişim gösterebilir. Duygularını çok dolu ve coşkulu bir şekilde yaşar. Yoğun bir şekilde hayal kurar ve zaman zaman gerçeklerden uzaklaşabilir. Zaman zaman yalnız kalmak ister. İçine kapanıp sosyal ortamlardan uzaklaşabilir. Yeni şeyleri deneme merakı artmıştır. Arkadaşları ve arkadaşları arasında kabulü önemlidir. Bu ihtiyacını gidermek için farklı arkadaş grupları içerisine girebilir.

Şiddet dünyada ve ülkemizde artış göstermektedir. Medyanın etkileri, kurumların birbirleri ile zıtlaşmaları, toplum önderlerinin olumsuz model davranışları, ahlaki ve geleneksel değerlerin aşınıyor olması, ekonomik yetersizlikler, işsizlik, göç, hızlı şehirleşme, eğitimsizlik şiddetin artışının temel nedenleri olarak sayılabilir (Solak,2009a).

Okul zorbalığı terimini ilk kullanan Olweus'tur. Olweus'a göre zorbalık: Tekrarlanan ve uzun vadeli bir şekilde bir veya daha fazla öğrenci tarafından olumsuz ve zarar verici davranışlarda bulunulmasıdır. Bir agresif davranışın zorbalık davranışı olabilmesi için şu özellikleri taşıması gereklidir:

1. Agresif ve kasten zarar verici olmalı

2. Tekrarlanmalı ve uzun bir süre devam etmeli

3. Kurban ile zorba arasında güç dengesizliğinin bulunması gereklidir. Siber zorba davranışlar içerisinde kurbanın zorbaya yönelik olarak tahrik edici bir davranışı yoktur (Olweus, 1994).

1.2. SİBER ZORBALIK

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler göz kamaştırıcı ve heyecan vericidir. İletişim imkanlarının artmış olması dünyamızı küçücük bir köye dönüştürmüştür. Ancak teknoloji doğru kullanılmadığında insan gerçeğini göz ardı etmekte ve insanı insan yapan değerleri aşındırmaktadır. Değerleri erozyona uğrayan insanlık teknolojiyi de olumsuz yönde kullanmaktadır. Bunun sonucu olarak dünyanın her yanında şiddet yaygın bir şekilde kendini göstermektedir (Onat, 2009). Bilişim toplumu bilgisayar teknolojilerinin yaygın

olarak kullanıldığı, internet teknolojisi ve medya aracılığı ile bilginin çok hızlı yayıldığı bir sosyal yapıdır. Bu sosyal yapıda bilgi hızla yayılır ve tüketilir. Bilişim teknolojileri bütün sosyal ortamlar için etkilidir (Bayhan, 2010).

İletişim teknolojilerinin etkisi ile 0-18 yaş grubundaki çocuklar önceki kuşaklara göre cinsellik, şiddet ve çeşitli sosyal olaylarla yaşından erken tanışmaktadır. Bu durum çocuklarımızı ve gençlerimizi riske sokmaktadır. Pek çok ülkede teknolojik gelişmelerin ve iletişim teknolojilerinin zararlarının önlenmesi üzerine komisyonlar kurulmakta ve araştırmalar yapılmaktadır. Acil çözümler üretilmediği takdirde kayıp bir neslin ortaya çıkma ihtimali vardır (Tarhan 2009).

Teknolojik gelişmeler sanayileşmenin getirdiği teknolojik kolaylıklar küreselleşme olgusunu ortaya çıkartmıştır. Hiçbir toplum bu olgudan kaçamamakta az ya da çok etkilenmektedir. Yaşam alışkanlıklarının hızla değişmesi insanlarda bir takım zorlamalara yolaçmaktadır. İletişim ve medya enstrümanları aracılığı ile pompalanan mesajlar insanlarda hızlı tüketim, gösteriş, duygu ve anlayışlardaki hızlı değişimi körüklemektedir. Şiddet içerikli filmler, internet vb. teknolojiler gençlerde şiddet davranışlarını körüklemektedir. (Solak ,2009a) Dünyada teknolojik iletişim araçları arttıkça siber araçlara duyulan ilgi ve ihtiyaçta artış göstermektedir. Elektronik ortamda geleneksel zorbalığın yeni bir yüzü olarak siber zorbalık davranışları ortaya çıkmakta ve yaygınlaşmaktadır (Campbell, 2005).

Bilgi iletişim teknolojilerin gelişmesi insanlara bilgiye erişme ve iletişim olanakları açısından geniş bir özgürlük alanı sağlamıştır. İletişim şeklini farklılaştıran bu yeni gelişmeler teknolojik araçları yaşamımızın bir parçası yapmıştır. Yeni oluşan bu sanal dünyada arkadaşlıklar kurulabilmekte, toplumsal ve sosyal ilişkiler sürdürülebilmektedir. Önümüze sayısız fırsatlar koyan bu yeni gelişmenin aynı zamanda bir tehdit oluşturduğu da bir gerçektir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

1.2.1 Siber Zorbalık Tanımları ve Siber Zorbalık Araçları

Mazrak ve Coyne'a (2010) göre siber zorbalık; geleneksel zorbalığın elektronik formudur. İletişim teknolojilerinin gelişimi ile geleneksel alanda yapılan zorba davranışların sanal

ortama taşınmış halidir. Söylenti yayma, hakaret etme gibi zorbaca davranışları çok geniş kitlelere anında yayabilme gücüne sahiptir.

Teknolojik araçların gelişmesi ve sosyal iletişimin elektronik ortamlara taşınması tarihsel bir sorun olan zorbalık davranışının elektronik formunu ortaya çıkartmıştır. E-posta, metin mesajları, sohbet odaları, cep telefonları, cep telefonu kameraları ve web sitelerinin kullanıldığı siber zorbalık geleneksel zorbalığın yeni yüzü olarak son yıllarda karşımıza çıkmaktadır (Campbell, 2005).

Teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin paralelinde gençlerin teknolojik iletişim araçlarını yaygın olarak kullanmaya başlamaları, okullarda öğrencilerin gösterdiği zorbaca davranışların sanal ortama taşınmasına fırsat sağlamış ve bu yönü ile yeni bir zorbalık şekli olan sanal zorbalık ortaya çıkmıştır (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011).

Teknoloji baş döndürücü bir hızla gelişmekte ve insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Ancak bu teknolojik gelişmeler sağladığı faydaların yanı sıra bazı insani ve ahlaki değerlerin erozyona uğramasına da neden olmaktadır. Eğitim hedeflerine rağmen her geçen gün gençlerimizin şiddet eğilimleri artmakta ve arkadaşlarına, çevresine kolaylıkla zarar verebilen bireyler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Okulların temel sorumlulukları istenmeyen davranışların azaltılması ve istenilen davranışlar kazandırma olmasına rağmen şiddet dünyadaki tüm ülkelerde artış göstermektedir (Pişkin 2011).

Siber zorbalık internet ve diğer iletişim teknolojilerini kullanarak diğer kişilere kasten, tekrarlanarak ve agresif bir biçimde kasıtlı olarak zarar vermek için yapılan davranışlardır (Wikipedia, 2012).

Uzmanlar üzerinde yapılan bir çalışmada siber zorbalığın doğuş kaynağı olarak; yeni teknolojilerin gelişmesi ve bu teknolojilerin her türlü iletişime olanak sağlaması, insanların yaşamının her alanında bu iletişim teknolojilerinin etkin olarak varolması, ismi gizleyebilme ve başkası gibi davranabilme imkanının olması, kuralların yeterince belli olmaması ve teknolojilerin etkin, doğru kullanımı ile ilgili yeterince bilincin gelişmemiş olması olarak gösterilmektedir (Jöger ve Arkadaşları, 2010).

Siber zorbalık geleneksel kabadayılık gibi görünse de farklı bir terimdir. Günümüz teknolojilerindeki gelişime paralel olarak her geçen gün daha da büyümektedir (Ford 2009). Dempsey ve arkadaşlarına(2009) göre, siber zorbalık geleneksel zorbalığa göre farklı bir yapıdadır. Brown, Jackson ve Cassidy'ye (2006), göre geleneksel zorbalık ile siber zorbalık çok farklı yapıdadır. Bu nedenle mutlaka ayrı ayrı analiz edilmeleri gereklidir. Geleneksel zorbalık davranışları siber zorbalığı anlamak için yeterli olmaz. Bu nedenle siber zorbalıkla ilgili olarak farklı araştırmalar yapmak gereklidir. Peren ve arkadaşlarına (2010) göre ise; geleneksel zorbalık davranışları ile siber zorbalık davranışları birbirleriyle örtüşen davranışlardır.

Siber zorbalık her geçen gün büyüyerek gelişen önemli bir konu olmasına rağmen henüz ülkemizde bu konuya ilişkin yeterince araştırmalar yapılmamıştır (Şahin ve arkadaşları,2010).

Siber zorbalık terimini ilk ortaya koyan Kanadalı Bill Belsey'dir. Belsey'e göre Siber Zorbalık, bir bireyin veya grubun başkalarına zarar vermek amacıyla, e-posta, cep telefonu, çağrı cihazı, anlık mesajlaşma, internet sayfası, bloglar, gibi iletişim teknolojilerini kullanmasıdır (Belsey, 2012) .

Amerikan Ulusal Suç Önleme Birimi siber zorbalığı; İnternet, cep telefonu ve diğer iletişim teknolojilerini kullanarak başka birisine zarar vermek ve utandırmak niyetiyle fotoğraf, video veya mesajlar göndermek olarak tanımlamaktadır (Uslegal.com, 2012).

Siber zorbalık yetişkinler arasında değil 18 yaşının altındaki çocuklar arasındaki siber zorbaca davranışları kapsamaktadır. Bir çocuk 19 yaşına kadar siber zorbalık araçları ile tehdit, aşağılama, kasten zarar verme, dışlama vb. davranışlar yapıyorsa bu siber zorbalıktır. Eğer elektronik ortamda kasıtlı zarar verici davranış bir yetişkin tarafından yapılıyorsa buna siber zorbalık denemez, bunun siber taciz olarak adlandırılması daha doğrudur (Stop Bullying.com,2012).

Siber zorbalık, 18 yaş altı bir çocuk ya da bir grup çocuğun internet üzerinden web sitesi veya sohbet odaları aracılığı ile bilgi teknolojileri üzerinden veya cep telefonu , taşınabilir

başka bir araç kullanarak kasıtlı olarak bir çocuğu ya da bir grup çocuğu korkutma, taciz etme, hakaret etme, tehdit etme ve utandırmaya yönelik davranış ve hareketlerdir (IPOS 2011).

Siber zorbalık, geleneksel zorbalığın sanal ortam araçları kullanılarak yapılan yeni bir formudur. E-posta, metin mesajları, sohbet odaları, cep telefonları, cep telefonu kameraları ve web sitelerinin kullanılarak yapılan siber zorbalık geleneksel zorbalığın yeni yüzü olarak tanımlanmaktadır (Campbell, 2005).

Nocentini ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan bir araştırmada; siber zorbalığın değişik kültürlere göre farklı tanımlandığı görülmektedir. Siber zorbalık için ortak bir tanımlama alanı bulunsa da bazı noktaların kültürden kültüre değişik algılandığı vurgulanmaktadır. Örneğin; Alman gençler internette başka biriymiş gibi davranmayı bir siber zorbalık davranışı değil, hırsızlık olarak görmektedirler. Yine aynı araştırma bulgularına göre bir davranışın siber zorbalık olabilmesi için yapılan davranışın kasıtlı olması, zorba ile kurban arasında güç dengesizliğinin bulunması, tekrarlanan bir davranış olması, kişinin kimliğini gizlemesi ve zarar verici davranışın aleni olması gerektiği belirtilmiştir.

İnternette kişilerin kimliklerini rahatlıkla gizleyebilmeleri onların zorbaca davranışta bulunmalarına zemin hazırlamaktadır. Sanal ortamda bir kişiye hakaret etme, kişi ile ilgili yalan ve dedikodu üretme, kişilerin bilgilerini izinsiz olarak kopyalama ve yayma veya cinsel içerikli saldırgan davranışlar siber zorbaca davranışlar olarak özetlenebilir (MEB Fatih Projesi 2012).

Siber zorbalıkla ilişkin ciddi zararlara neden olabilecek durumlar rapor edilmektedir. Zorbaliğa uğrayan kişinin depresyon belirtileri göstermesinden intihara kadar varabilecek önemli sonuçlarla karşı karşıya kalınabilir. Bunlardan birisi de Kanadalı 15 yaşında genç bir kız olan Amanda Todd'un uğradığı siber saldırılar nedeni ile intihar etmesi olmuştur (Milliyet Gazetesi,2012). Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde depresyon belirtileri ve duygusal semptomlar görülmektedir (Dooley ve Arkadaşları, 2010).

Siber zorbalık davranışları kişilerde depresyon, tedirginlik, düşük özgüven, psikolojik rahatsızlıklar, başarı düşüklüğü ve okuldan kaçma davranışlarının ortaya çıkmasına neden

olmaktadır. Çoğunlukla siber zorbaca davranışın kim tarafından yapıldığının bilinmemesi bu semptomları arttırmaktadır. Zorbalığa uğrayan kişinin iyi düzeyli ilişkileri, aile içi sağlıklı iletişimi, psikolojik olarak güçlü bir yapısı varsa ve ruhsal sorunları yoksa bu durumu psikolojik olarak en az hasarla atlatabilir, aksi takdirde çok daha ağır sonuçlarla karşılaşılması muhtemeldir (Freinberg, Robey, 2008).

Büyük Britanya’da yapılan bir çalışmada siber zorbalık davranışlarının neler olduğuna dair geniş bir liste sunulmaktadır. Her yaştan katılımcının ortak olarak belirttikleri siber zorbaca davranışlar; isimsiz çağrı ve iletiler, agresif sözler ve davranışlar, istenmeyen mesajlar, dedikodu çıkartma ve yayma, tehdit etme, bezdirme, sanal ortamda saldırı, istenmeyen çağrı yapma, istismar içeren mesajlar olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı sanal ortamlarda yapılan saldırgan davranışların siber zorbalık terimi ile açıklanamayacağı görüşündedirler (Grigg,2010).

Willard (2005) siber zorbalık davranışlarının listesini şu şekilde özetlemektedir:

- 1.**Kavgalar:** Elektronik ortamda kızgın sözler ve küfürlü sözcükler söyleme,
- 2.**Rahatsız etme:** Kötü sözler, aşağılayıcı mesajlar.
- 3.**İftira etme:** Kişinin yapmadığı bir eylemi onun üzerine atma.
- 4.**Başka biri imiş gibi davranma:** Başka biriymiş gibi davranarak o kişiyi kötü gösterecek ve zora sokacak şekilde mesajlar yayma.
- 5.**Paylaşım:** Başka birine ait gizli, özel ve utanç verici bilgileri video ve görüntüleri paylaşma.
- 6.**Hile yapma:** Kişinin kendinden samimi görünerek aldığı bilgileri yayma.
- 7.**Dışlama:** Kişiyi gruba almama veya gruptan atma.
- 8.**Siber takipçilik:** Kişiyi sanal ortamlarda sürekli takip ederek uzun süreli rahatsızlık verme.

Siber zorbalık elektronik ortamda birini sürekli takip ederek, kötü mesaj, aşağılama ve söylenti çıkartma, arkadaşlıklarına zarar verme, kendini başkası gibi tanıtarak onu kötü gösterme, gruptan dışlama, tehdit vb. yollarla yapılabilir (Wikipedia, 2012).

Bhat (2008), siber zorbalığın yapıldığı ortamları şu şekilde sıralamaktadır: Anlık mesajlaşmalar, sahte profil kullanma, cep telefonları, sohbet odaları, e-mail, sosyal ağlar, bloglar ve web siteleri.

İletişim teknolojilerinin getirmiş olduğu birtakım riskler mevcuttur. Şiddet, cinsel içerikli sitelere kolay erişim, tehlikeli insanların interneti kötü amaçlı kullanımları ve aşırı oyun bağımlılığı bu risklerin en başlıcalarındandır (Çelen, Çelik, Seferoğlu 2011).

Teknolojik iletişim araçlarının kullanımı tüm dünyada hızla yaygınlaşmaktadır. İletişim teknolojileri yaygınlaştıkça siber zorbalık davranışları da artış göstermektedir (Campbell,2005). Gençlerin interneti kullanım amaçları; internette sörf yapma, sanal sohbet, sosyal ağlar, dosya indirme ve paylaşma, oyunlar ve sanal zorbalık olarak altı başlık altında toplanmıştır (MEB Fatih Projesi,2012).

1.2.2. Siber İletişim Araçlarının Kullanım ve Siber Zorbalık

İletişim teknolojilerinin kullanımı dünyada ve ülkemizde çok hızlı bir artış göstermiştir. İskenderun ve Ankara'da 608 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada katılımcıların %89'unun kendisine ait cep telefonlarının olduğu, %78.4'ünün kendisine ait bilgisayarı olduğu ve %97.5'inin internet kullanıcısı olduğu görülmüştür (Burnukara 2009).

Altı farklı ilde 1238 ilköğretim II. kademe öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %72.2'sinin cep telefonunun olduğu %91.6'sının internet kullanıcısı olduğu görülmüştür (Bayar, 2010).

1395 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin %79'3'ünün kendilerine ait cep telefonlarının olduğu, %97.7'sinin internet kullanıcısı olduğu tespit edilmiştir (Soydaş, 2011). İstanbul'da yapılan bir araştırmada 587 lise öğrencisinden %86,7'sinin evde internet erişiminin olduğu, %68.3'ünün ise her gün internet kullandıkları tespit edilmiştir (Sarak, 2011).

Avusturya'da bir araştırmada 10-15 yaş arasındaki gençlerin %82.5'inin kendine ait cep telefonu olduğu, %70.2'sinin günde en az bir kez internete girdikleri belirlenmiştir (Doley ve arkadaşları, 2010).

Li (2007), tarafından yapılan araştırmada; siber zorba/kurban davranışları üzerinde cinsiyet, kültür, siber zorba/kurbanlığa yatkınlık gibi bazı değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, ergenlerin %28.9'unun siber kurban, %17.8'inin siber zorba olduğunu tespit edilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalanların %25.6'sı bu davranışın okul arkadaşları tarafından, %12.8'i okul dışından kişiler tarafından yapıldığını belirtmektedirler. Siber kurbanların yarısına yakınının siber zorbanın kim olduğu hakkında bir fikri yoktur. Zorbanın kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalık davranışını arttıran bir neden olarak belirtilmektedir.

Beran ve Li (2007) tarafından 432 ğrenci üzerinde yapılan araştırmada ; öğrencilerin %42'si daha önceden siber zorbalık deneyimi yaşamadıklarını belirtmelerine karşın %58'i bir iki kez ya da daha fazla siber zorbalık deneyimi yaşadıklarını ,öğrencilerin %37'si bu siber zorbalık deneyimini okulda yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kowalski ve Limber (2007), ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını araştırmışlardır. Amerika'da 6.,7., 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 1915 kız,1852 erkek olmak üzere toplam 3767 ğrenci üzerinde yapılan araştırmada ; son iki ay içerisinde siber zorbalığa uğrayanlar(sadece kurban) %11.1 , hem zorba hem kurban olanlar %4, siber zorbalık yapanlar (sadece zorba) %6.8 olarak tespit edilmiştir.

Dempsey ve arkadaşları (2009), yaptıkları araştırmada; son bir ay içerisinde öğrencilerin %14'ünün en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir.

Gradinger,Strohmeier, Spiel (2010), yaptıkları araştırmada katılımcıların %80.2'sinin günde en az bir kez cep telefonu ile görüştüğü, %60'ının günde en az bir kez internete girdiği görülmüştür. Siber zorbalık davranışları yapanların oranlarının kızlarda 6.7, erkeklerde 6 olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %10.9'unun telefon görüşmeleri aracılığı ile, %10.7'sinin metin mesajları yolu ile, %7.3'ünün izinsiz video ve fotoğraf paylaşımı yolu ile siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Reuters Haber Ajansı için küresel bir araştırma şirketi olan İPOS (2011) tarafından 24 ülkede yapılan online bir araştırmada; araştırmaya online olarak katılan ebeveynlerin

%12'si çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığını, %14 ise çevrelerinde siber zorbalığa maruz kalan bir çocuk tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Küresel ölçekte katılımcıların %77'si siber zorbalığın özel ilgi gerektirdiğini ve mevcut anti-zorbalık önlemlerinin bu zorbalık türü için işe yaramayacağını belirtmektedirler. %23'lük bir kesim ise siber zorbalığın diğer zorbalık türlerinden farklı olmadığını sadece teknolojinin işin içerisinde olduğunu ve aynı tür yöntemlerin kullanılmasının önleme çalışmaları açısından yeterli olacağını düşünmektedirler.

Akçagündüz,Oral,Avanoğlu (2006), tarafından yapılan araştırmada; kullanıcılarının yüksek oranda kumar, şiddet, pornografi içeren siteleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır. İnternet cafede oynanan bilgisayar oyunlarında en fazla tercih edilen oyun türlerinin sırasıyla; savaş %27.2, spor %22.8, strateji %22.3 ve macera %18.3 en az tercih edilen oyun türlerinin ise zeka %1.8 oyunları olduğu tespit edilmiştir.

Çetinkaya (2010) tarafından 648 öğrenci ile yapılan araştırmada; araştırmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin %93,2'si internet kullandıklarını , %77,3'ü kendilerine ait e-posta adresinin olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların %48,2'si günlük 1 saatten az internete girdiklerini, %38,7'si 1 veya 2 saat, %7,3'ü 3 veya 4 saat, %5,8'i 4 saatten fazla süre internete girdiklerini , internete bağlandıkları yerlere göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %47,9'u evden internete bağlandığını, %35,5'i internet cafeden internete bağlandıklarını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin %34,3'ü karşılaştıkları zorbaca davranıştan sonra ne yapacaklarını bilemediklerini, %23,1'i ailesine söyleyeceğini, %8,3'ü bir daha yapmaması için uyaracağını, %5,9'u o siteye bir daha girmeyeceğini, %4,5'i aynısını yapacağını, %4,2'si polise şikâyet edeceğini belirtmektedir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin zorbalıkla karşı karşıya kaldıkları durumlarda bir yetişkinden veya öğretmenlerinden yardım alma oranlarının düşük olduğu da ortaya konulmaktadır.

Özdemir,Akar (2011), tarafından yapılan araştırmada; araştırmaya katılan öğrencilerin son bir ay içerisinde %14'ünün siber zorbalığa maruz kaldığı, %10'unun ise siber zorbalık yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır. İnternet kullanım süreleri açısından siber zorbalığa maruz kalma değişkenlik göstermemektedir ancak 5 saatten fazla internette kalan kişilerin diğer kullanıcılara göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları görülmüştür. Siber zorbalığın en çok yapıldığı ortam sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları olarak tespit edilmiştir.

Arıcaık (2009) tarafından yapılan araştırmada; siber öğrencilerin %19.7'sinin hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığı, %54.4'ü ise en az bir kez siber kurban olduklarının sonucuna ulaşılmıştır. Saf-siber zorbaların oranı %2 ,saf-siber kurban %36.7'si, siber zorba-kurbanların oranı ise %17.7'si ise olarak bulunmuştur. Siber kurbanların sayısı siber zorbalardan çok daha fazladır. Öğrencinin yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden en az bir kere bir başkasıymış gibi davrandıklarını belirtmişlerdir. Kimliğini gizleme ile cep telefonu veya internet üzerinden yapılan sanal zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ayas ve Horzum, (2012) 413 ilköğretim ikinci kademe öğrencisiyle yapılan araştırmada; araştırmaya katılan öğrencilerin %18,6'sının sanal zorbalığa maruz kaldığı, %11,6'sının sanal zorbalık yaptıklarını belirlenmiştir. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %43.1'i zorbalığın kimin tarafından yapıldığını bilmediklerini belirtmişlerdir. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %45.3'ü kendi çabalarıyla, %14.7'si arkadaşlarının yardımıyla, %15.8'i ailesinin yardımıyla, %6.3'ü öğretmenlerinin yardımıyla sanal zorbalığı sonlandırdıkları, %10.5'inin ise sanal zorbalığa maruz kalmaya devam ettiğini tespit edilmiştir.

Arıcaık ve arkadaşları (2008), yaptıkları araştırmada, öğrencilerin %74.1 'inin kendine ait bilgisayarını, %84.2'sinin kendine ait cep telefonu vardır, öğrencilerin %96.8'inin internet kullanıcısıdır. Bu öğrencilerin %27.9'unun günlük bir saatten az internet kullanırken, %43.5'inin 1 saatle 2 saat arasında , %16.4'ünün 3 ile 4 saat arasında , %11.2'sinin ise günlük 5 saat ve üzerinde interneti kullandıkları belirlenmiştir. İnternet kullanım amaçlarına göre öğrencilerin %38.7'si sohbet amaçlı, %28.2'si ev ödevlerini yapmak için, %18.7'si oyun oynamak için, %10.5'i e-posta göndermek için interneti kullandıklarını belirtmektedirler.

Sarak (2011) tarafından yapılan araştırmada; öğrencilerin % 86,7'si evlerinde internet erişiminin olduğunu %68,3'ü ise her gün internet kullandığını belirtmektedir. İnternet kafeye giden öğrencilerin sanal zorba/kurban puanları internet kafeye gitmeyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. İnternete internet kafede bağlanan öğrencilerin siber zorbalık puanları internete evden bağlananlara göre daha yüksek bulunurken siber kurban puanları arasında internete bağlanılan yer değişkeni açasından anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Soydaş (2011) tarafından 1395 ergen üzerinde yapılan araştırmada, öğrencilerin % 79.3'ünün kendine ait bir cep telefonu % 70.9'unun kendine ait bir bilgisayarının olduğu, % 97.7'sinin internet kullanıcısı olduğunu tespit edilmiştir.

Topçu (2008) tarafından yapılan araştırma, katılımcıların %55.2'sinin geleneksel zorbalık yaptığını, %47.6'sının ise siber zorbalık yaptığını ortaya konulmaktadır.

Dilmaç (2007) yaptığı araştırmada; araştırmaya katılan öğrencilerin %22.5'i bundan önceki bir zamanda en az bir kez siber zorbalık yaptıklarını, %55.3'ü en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

1.2.3. Siber Zorbalığın Önlenmesi ve Farkındalık Düzeyi

Siber zorbalık tüm dünyada hızla büyüyen bir sorun olmasına rağmen henüz bu alanda yeterli yasal düzenlemeler ve uygulamalar yeterince belirginleşiemiş değildir. Ayrıca bu konu ile ilgili önleme ve bilinçlendirme programları da yetersizdir. Sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde siber iletişimle ilgili olarak gerekli yasalar çıkartılmış ve uygulanmaktadır. Gelişiemiş bazı Avrupa ülkeleri de yasal birtakım düzenlemeler yapmaya çalışmış olsalar bile bu henüz yeterli değildir (Marczak ve Coyne, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığının Fatih Projesinde (2012), belirtilen internetin güvenli kullanımı konusunda alınması gereken önlemler şu şekilde özetlenebilir: Öğretmenlerce öğrencilere güvenli internet kullanımı konusunda bilgi ve eğitim verilmelidir. İnternette aranmak istenen konular, sitelerin adları bilinerek doğrudan aranmalı ya da konuya ilişkin belirgin kelimelerle aranmalıdır. İnternette gezinirken internet ayarlarına dikkat edilmeli, gerçek hayatta tanınmayan kişilerle sanal ortamda sohbet edilmemeli, kişisel bilgiler veya adres, resim gibi özel şeyler paylaşmamalı. Karşıdan gönderilen dosya ve iletiler virüs taşıması ihtimaline karşı dikkatle incelendikten sonra açılmalı, güvenli bir şifre kullanılmalı, internette gereğinden fazla zaman geçirilmeleridir. Rahatsız edici durumlarla karşılaşıldığında ise bir yetişkine veya yetkiliye durum rapor edilmelidir.

Günümüzde teknolojiler hızla gelişmekte ve günlük yaşantımızın her alanını etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerin doğru ve yaygın kullanımı ile kalkınma birbirine paralel iki kavramdır. Bu gelişmenin sağlanabilmesi için teknoloji okur yazarlığının geliştirilmesi ve teknolojiyi doğru kullanabilen ve yeni teknolojiler üretebilen bireylerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Gelişmiş ülkeler bu doğrultuda vatandaşlarına eğitim vermekte ve onların gelişmelerini desteklemektedirler (Şad, Arıbaş 2010).

Teknolojinin hızlı gelişimi insanlara birçok fırsatlar sunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin insanlar ve toplumlar üzerinde olumlu olduğu gibi olumsuz etkileri de vardır. Bu olumsuzluklardan sadece teknolojileri sorumluk tutmak doğru bir yaklaşım olmaz. Bu ürünleri kullanan kişilerin bilinçli olup olmadıkları önemli bir etkidir. Bu gelişmeler en çok da az eğitilmiş kişiler ve gençler üzerinde olumsuz etkilerini göstermektedir. Bir bakıma teknolojik gelişmeler yaşam alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Örneğin çocuklar ve gençler okuldan geldiklerinde kendilerini sokağa atarken artık vakitlerini bilgisayar ve internet karşısında geçirir olmuşlardır. Uzun süre bu aktivite ile uğraşan gençlerin derslerini ve ödevlerini aksattıkları görülmektedir (Bir,2010).

Siber zorbalık davranışları karşısında yeterince bilinçlendirme çalışmaları olmadığından ve yeterli yasal düzenlemeler yapılmadığından yetişkinler siber zorbalık davranışları karşısında müdahalede pasif kalmaktadırlar. Kuralları ve çerçevesi tam olarak çizilmemiş bir alan olan siber iletişimin bir an önce çerçevesinin net bir şekilde çizilmesi gereklidir (Bhat,2008).

Siber dünyanın hem avantajları hem de dezavantajları vardır. Konuya ilişkin etkin politikalar geliştirildiği takdirde teknolojilerin amaçlanan en üst düzeyde faydalı olarak kullanılması mümkün olabilir. Ulusal politikaların yanı sıra okul düzeylerinde de makul ve kabul edilebilir politikalar geliştirilmelidir. Çok katı politikaların uygulanması siber ortamlardaki fırsatlardan yeterince faydalanılmasına engel olacaktır. Dolayısıyla demokratik,dengeli, sevgi ve hoşgörüye dayalı politikalar ortaya konulmalıdır (Brown, Jackson, Cassidy, 2006).

Okullarda siber zorbalığın önlenmesine yönelik olarak dört temel alanda gösterilmektedir (Campbell, 2005).

1.Farkındalığın Arttırılması:Siber zorbalığın ne olduğu ve oluşturduğu tehditlere karşı toplumun tüm kesimlerinin özellikle ailelerin, öğretmenlerin, gençlerin bilinçlendirilmesi gereklidir. Hizmet-içi seminerleri, yüz yüze eğitim çalışmaları, öğrenciler ve ailelerle siber zorbalığın etkisinin tartışıldığı oturumların düzenlenmesi gibi yollarla bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.

2.Toplu Okul Politikaları:Okulların kendilerine ait bir önleme politikalarının olması ve tüm okulda toplu olarak bu politikaların uygulanması gereklidir.

3.Gözetim: Öğrencilerin oyun ve iletişim alanları yetişkinlerin gözetimi altında olmalıdır. Öğretmenlerin ve ailelerin zorbalık teknolojilerini mümkün olduğu kadar bilerek bu tür durumlarda olumsuzlukları fark edebilecek ve önleyebilecek donanımlara sahip olmaları gerekir.

4.Önleme Programları: Önleme çalışmaları anlamında iki tür programlar geliştirilmektedir: Müfredat programları ve sosyal programlar. Siber zorbalık sosyal bir sorun olduğuna göre sosyal ortamlarda çözümlenmelidir.

Siber zorbalığın önlenmesi çalışmaları kapsamında öğrencilerin, velilerin ve okul yöneticisi ve öğretmenlerin alabilecekleri önlemleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Öğrencilere Yönelik: İnternet kullanımı sınırlandırılmalı ve çok uzun süre amaçsızca internet kullanımı yapılmamalıdır. Kimliği bilinmeyen kullanıcılarla iletişim kurmak yerine gerçekçi, sosyal ilişkilere yönelinmelidir.

Velilere Yönelik: Siber zorbalıkla ilgili olarak bilgi sahibi olunmalı ve siber zorbalık davranışları ile ilgili çocukla paylaşımda bulunulmalıdır. Katı kurallar koymak yerine daha yapıcı bir tutum benimsemek gerekir.

Okul Yöneticisi ve Öğretmenlere Yönelik: Okul personelinin siber zorbalık davranışları konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir. Okul yönetimleri siber zorbalık davranışlarına karşı aileler ve öğretmenlerle birlikte hareket etmelidirler. Okul rehberlik servisleri zorbalığa uğrayan öğrenciler için psikolojik danışma desteği sağlamalıdır. Öğrenciler kendilerini geliştirebilecekleri ve zamanlarını doğru değerlendirebilecekleri sportif, eğitsel ve sanatsal alanlara yönlendirilmelidir (Aydoğan, 2010).

1.3 Problem

Bu araştırmanın problem cümlesi; Samsun'da liselerde öğretim gören öğrencilerin öfke düzeyleri ile siber zorbaca davranışlarda bulunma ya da maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının, sınıf düzeyleri ve cinsiyet faktörleri açısından incelenmesidir.

1.4 Alt Problemler

1. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorba olma düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyete göre durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.5 Denenceler

1. Lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Lise öğrencilerinin siber zorba olma düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
4. Durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri arasındaki ilişki sınıf düzeylerine göre değişmektedir.
5. Durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri arasındaki ilişki cinsiyete göre değişmektedir.

1.6 Sayıtlar

Veri toplama aracı olarak kullanılan ‘Siber Zorbalık Ölçeği’ ve ‘Durumluk Öfke Düzeyi Ölçeği’ ne araştırmaya katılan tüm öğrencilerin doğru ve samimi cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.7 Tanımlar

Şiddet: Fiziksel veya psikolojik gücün kişinin kendine, başkasına veya bir gruba karşı yöneltilen, yaralama, ölüm, psikolojik veya gelişimsel bozukluğa neden olabilen, yoksunluğa neden olabilecek eylemlerin gerçekleştirilmesi veya böyle bir girişimde bulunmakla tehdit edilmesi (WHO-2012).

Zorba: Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse (TDK Büyük Sözlük,2012).

Zorbalık: Tekrarlanan ve uzun vadeli bir şekilde bir veya daha fazla öğrenci tarafından olumsuz ve zarar verici davranışlarda bulunulmasıdır. Bir agresif davranışın zorbalık davranışı olabilmesi için şu özellikleri taşıması gereklidir:

1. Agresif ve kasten zarar verici olmalı
2. Tekrarlanmalı ve uzun bir süre devam etmeli
3. Kurban ile zorba arasında güç dengesizliğinin bulunması gereklidir (Olweus, 1994).

Siber Zorbalık: Siber zorbalık internet ve diğer iletişim teknolojilerini kullanarak diğer kişilere kasten, tekrarlanarak ve agresif bir biçimde kasıtlı olarak zarar vermek için yapılan davranışlardır (Wikipedia, 2012).

Siber Kurban: Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumudur (Arıca, Tanrıku, Kınay,2012).

Öfke: Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisidir (TDK Büyük Sözlük,2012).

1.8 Sınırlılıklar

- 1.Bu araştırma Samsun ilinde 2012-2013 Eğitim –Öğretim yılında liselerde eğitim görmekte olan ve araştırmaya örneklem olarak alınan öğrencilerle sınırlıdır.
- 2.Araştırma ‘Durumluk Öfke Düzeyi Ölçeği’ ile ‘Siber Zorbalık Ölçeği’nde yer alan görüşler ile sınırlandırılmıştır.

1.9 Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz çağ; teknolojik araçların hayatımıza egemen olduğu, gerek sosyal iletişim gerek diğer fiziksel gereksinimler olsun tüm yaşantımıza sirayet ettiği bir çağdır. Gün geçtikçe gelişen teknoloji insanların geleneksel yaşam alışkanlıklarını da değiştirmekte ve yeni bir yaşam modelleri ortaya koymaktadır. Hızla yayılan cep telefonu, internet teknolojileri gibi araçlar sosyal yaşamı ve iletişimi farklı bir noktaya taşımıştır.

Alışverişten, sohbete, duygularını paylaşmaktan , kavga etmeye, başkalarına yardımcı olmaktan zarar vermeye kadar tüm sosyal ve ekonomik davranışlar sanal ortamlara taşınmaya başlamıştır. Bu noktada teknolojilerin doğru ve yerinde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Çünkü korkunç bir hızla ilerleyen bu gelişmeler tüm insanlığı olumsuz etkileyebilecek kadar büyük bir güce sahiptir.

Özellikle çocuklar ve gençler bu yeni gelişmelerden en fazla etkilenen gruptur. Hızlı bir yaşamı tetikleyen bu araçlar gençlerin daha sonraki yaşlarda tecrübe etmesi gereken pek çok şeyi yaşından çok daha erken tecrübe etmesine neden olmakta ve hızlı tüketen, çabuk eskiten ve bulunduğu ortamlardan çabuk sıkılan bireyler olarak yetişmelerine neden olmaktadır.

Sanal ortamlarda oluşan sosyal ağlar ve sosyal paylaşım ortamları gençlerin kendilerini topluma kabul ettirmelerinin yeni bir adresi durumundadır. Sosyal ağlarda aşağılanma, küçük düşürülme, dışlanma vb. durumlar gerçek yaşamda olduğundan daha geniş kitlelere anında ulaşan davranışlar olarak saldırıya uğrayan bireyleri derinden etkilemektedir. Bu

tür saldırılar karşısında depresyon hatta intihar davranışları rapor edilmektedir. Siber ortamlarda yapılan karşıdaki kişi veya kişilere kasıtlı olarak zarar vermeyi amaçlayan davranışlarla ortaya çıkan siber zorbalık kavramı günümüzde olduğu gibi yakın bir gelecekte tüm toplumları yoğun bir biçimde meşgul edecek bir husustur.

İnsanoğlu; duyguları olan ve olaylar, durumlar karşısında duygusal tepkiler gösteren bir canlıdır. Öfke, insanın en temel duygularından birisidir. Geleneksel iletişimde öfke, öfkenin nedenleri ve öfke kontrolü üzerinde pek çok bilgi ve araştırma mevcuttur. Bu anlamda insan davranışlarını tanıma konusunda önemli mesafeler alınmıştır. Ancak sanal ortamlarda yapılan saldırgan davranışlar ve siber zorbalık konusu daha yeni yeni araştırılmaya başlanan bir husustur. Bu alanda yeterli araştırma ve kaynak henüz yoktur. Her geçen gün hızla artan siber ortamlarda saldırganlık ve zorbalık tehditleri için bir an önce gerekli tedbir ve önlemlerin alınması gereklidir.

Son yıllarda eğitim ortamlarında şiddet ve zorbalık olayları gündemden hiç düşmeyen başlıklardan birisidir. Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi sadece eğitimcileri değil toplumun tüm kesimlerini düşündüren bir durumdur. Bu hususa ilişkin çok yönlü çalışmalar yapılmaktadır. Şiddet ve zorbalık davranışları ister okul içerisinde ister okul dışında olsun eğitim öğretim çalışmalarını olumsuz etkileyen bir durumdur. Okullarda kullanımı gitgide yaygınlaşan sanal araçlar siber zorbalığın okul içerisine taşınmasına da yol açabilir.

Bu çalışma, öfke düzeyi ile siber ortamlarda gösterilen zorbalık/kurban olma düzeyleri arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. Siber ortamlarda insanların nelere nasıl tepkiler verdikleri ve siber davranışlarının nedenlerinin ortaya çıkartılması çok önemli bir husustur. Bu alandaki çalışmalar henüz yeterli olmamakla beraber her gün yeni araştırmalar yapıldığı da bir gerçektir.

1.10 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada durumluk öfke düzeyi ile siber zorba/kurban düzeyleri; sınıf düzeyleri, cinsiyet değişkenleri açısından araştırılmaktadır. Araştırma sonuçları doğrultusunda insanların normal yaşantıda gösterdikleri öfke davranışlarının sanal ortamdaki zorbalık davranışları ile olan ilişkilerine yönelik bulguların paylaşılması ve önerilerin getirilmesi amaçlanmaktadır.

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yurtiçi ve yurtdışında siber zorbalık ile ilgili olarak yapılan araştırmalar ve yayınlar incelenerek özetlenmiştir.

2.1 SİBER ZORBALIK İLE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1.1 Siber Zorbalıkla İlgili Yurtdışında Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Campbell (2005) yapmış olduğu literatür araştırmasında; gençler arasında yayılmakta olan siber zorbalığın etkilerini ve siber zorbalığın önlenmesine yönelik genel stratejileri incelemiştir. Araştırmaya göre siber zorbalık tüm dünyada hızla yayılmakta olan bir sorundur ve geleneksel zorbalığın yeni yüzüdür. Teknolojik iletişim araçları arttıkça siber zorbalık davranışlarının da artmakta olduğu, gençlerin çeşitli nedenlerle uğradıkları siber zorba davranışı ebeveynlerine ve öğretmenlerine anlatmaktan ve onlardan yardım istemekten kaçındıkları ortaya konulmaktadır. Çocukların ve gençlerin karşılaştıkları zorbaca davranışları yetişkinlere anlatmalarını teşvik etmek için; öncelikle olayı anlatana inanmak, anlatılanları hafife almamak ve ciddi anlamda dinlemek, olayın mümkün olduğunca gizlilik içinde kalması, sorunun çözümünün öğrenci ve yetişkin arasında müşterek bir şekilde halledilmesi, derhal cezalandırma moduna girilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Siber zorbalığın önlenmesi açısından oluşturulacak genel önleme stratejileri ; farkındalığın artırılması, toplu okul politikalarının uygulanması, çocukların ve gençlerin iletişim ortamlarında yetişkin gözetimi, sosyal ve eğitsel önleme programları biçiminde dört temel başlık altında özetlenmiştir.

Brown, Jackson, Cassidy (2006) yaptıkları çalışmada siber zorbalığın hukuki boyutunu ele almış ve internet kullanımında suistimal davranışlarının psikolojik yönünü değerlendirmişlerdir. Siber alem hem avantajları hem de suistimali birlikte barındırdığından konuya ilişkin etkili bir politika geliştirmek gerektiği, bunun için; tüm paydaşların işbirliği içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın

birbirinden farklı yapılarda olduğu ve ayrı ayrı analiz edilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre: Okul seviyesinde hem online hem de gözlenebilir davranışlara ilişkin kabul edilebilir makul stratejilere ihtiyaç olduğu, Bölgesel seviyede yüksek idari politikaların oluşturulması ve sorumlulukların belirlenmesi gerektiği, demokratik ve öğrencinin gelişimini engellemeyecek bir yöntem seçilmesi gerektiği, sağlıklı, hoşgörüyeye dayalı, saygılı bir internet vatandaşlığı gelişimi için güvenli ortamın sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Li (2007) tarafından yapılan araştırmada siber zorba/kurban davranışları üzerinde cinsiyet, kültür, siber zorba/kurbanlığa yatkınlık gibi bazı değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Araştırma Çin ve Kanada'dan seçilen iki grup ortaokul 7. Sınıf öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Çin'den 107'si erkek 90 kız olmak üzere 197, Kanada'dan 130'u erkek 134 kız olmak üzere 264 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Siber alanın zorbalığın yeni oyun sahası olduğu vurgulanan araştırmada ; siber zorbalığın okullarda her geçen gün artan bir sorun olarak büyümeye devam ettiği belirtilmektedir. Çalışma sonucunda ergenlerin %28.9'unun siber kurban, %17.8'inin siber zorba olduğunu tespit edilmiştir. Cinsiyetin önemli bir rol oynadığı, erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranlarda zorbaca davranışlarda buldukları tespit edilmiştir. Siber zorbalılar zarar vermek amacı ile en çok e-posta yolunu kullanmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalanların %25.6'sı bu davranışın okul arkadaşları tarafından, %12.8'i okul dışından kişiler tarafından yapıldığını belirtmektedirler. Siber kurbanların yarısına yakınının siber zorbanın kim olduğu hakkında bir fikri yoktur. Zorbanın kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalık davranışını arttıran bir neden olarak belirtilmektedir. Ergenler büyük bir çoğunlukla uğradıkları sanal zorbalık karşısında bir yetişkinden yardım istememekte ve kendileri korunmaya çalışmaktadırlar. Kültür siber zorbalıkta önemli bir belirleyici çıkmıştır. Kanadalı bir öğrenci Çinli bir öğrenciye göre dört kattan fazla siber zorbalık yapmaktadır. Kanadalı öğrencilerin siber zorba, Çinli öğrencilerin siber kurban olma eğiliminin daha fazla olduğunu bulgularına ulaşılmıştır.

Smith ve Arkadaşları (2007) İngiltere'de ortaokul öğrencileri arasında iki ayrı grup üzerinde , siber zorbalık ve ortaokul öğrencileri üzerinde etkileri çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve iki grubu birbirleri ile karşılaştırmışlardır. Birinci grupta 43 erkek, 49 kız olmak üzere 92 öğrenci, ikinci grupta 261 erkek, 267 kız olmak üzere 533 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada geleneksel ve siber zorba/kurban sıklığı ile siber zorbalığın yedi farklı formu (Resim/video paylaşma, telefon görüşmeleri, elektronik posta gönderme, sohbet odaları, anlık mesajlaşma, web siteleri, metin

mesajları) ayrı ayrı incelenmiştir. Her iki çalışmada da siber zorbalık sıklığı geleneksel zorbalıktan daha az bulunmuştur. Okul dışındaki zorbalık deneyimlerinin okul içindeki zorbalık deneyimlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Her iki çalışmada da en çok siber zorbalık yapılan araçların cep telefonları ve metin mesajları olduğu, bunları anlık mesajların takip ettiği görülmektedir. İnterneti daha uzun süre kullananların diğerlerine göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları, geleneksel zorbalık kurbanlarının siber zorbalık yapmaya diğerlerinden daha yatkın oldukları görülmektedir. Araştırmada katılımcıların interneti en çok oyun amaçlı kullandıkları, bunu derslerine yardımcı olarak ve anlık mesajlaşmanın takip ettiği görülmektedir. Geleneksel zorbalık davranışını sonlandırmak için; mağdurların bu durumu en çok aile ve öğretmenleri ile paylaştıkları, daha sonra sırası ile arkadaşlarına söyleme, kendileri baş etmeye çalışma, görmezden gelme, zorbadan kaçınma, zorbalık kaydı tutma, polis ve yetkililere söyleme yollarını seçtikleri görülmektedir. Siber zorbalık davranışlarını sonlandırabilmek için ise: %43.7'si kimseyle paylaşmadığı, 56.3'ünün bir arkadaşına söylediği, bundan başka anne babasına ve öğretmenlerine anlatarak yardım istedikleri bulgularına ulaşılmıştır.

Beran ve Li (2007) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalık ve okul zorbalığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Kanada'da 193'ü erkek 239 kız olmak üzere 432 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin %42'si daha önceden siber zorbalık deneyimi yaşamadıklarını belirtmelerine karşın %58'i bir-iki kez yada daha fazla siber zorbalık deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %37'si bu siber zorbalık deneyimini okulda yaşadıklarını belirtmişlerdir. Zorbalık deneyimleri ile okul başarısızlığı ve düşük motivasyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Okul zorbalığı ile siber zorbalık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu, okul zorbalığı deneyimi olan öğrencilerin siber zorbalık deneyimi yaşama ihtimallerinin daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Kowalski ve Limber (2007) ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını araştırmışlardır. Amerika'da 6., 7., 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 1915 kız, 1852 erkek olmak üzere toplam 3767 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada ; son iki ay içerisinde siber zorbalığa uğrayanlar (sadece kurban) %11.1 , hem zorba hem kurban olanlar %4, siber zorbalık yapanlar (sadece zorba) %6.8 olarak tespit edilmiştir. Sınıf düzeyleri arttıkça siber zorba/kurban olma oranlarının da arttığı görülmektedir. Siber zorbalık yapmak için kullanılan araçlar incelendiğinde; en yüksek oranda siber zorbalığın anlık mesajlaşma yolu ile yapıldığı görülmektedir. Bunu; sohbet odaları ve e-postalar takip etmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini paylaşıp paylaşmadıkları hususunda kurban,

zorba/kurban ve zorbalarda benzer durum yaşanmaktadır. En çok okuldaki bir öğrenci ile paylaşımda bulunulduğu, sonra sırası ile; bir yabancı ile , okul dışından arkadaşları ile , kardeşleri ile durumu paylaştıkları görülmektedir.

Bhat (2008) yaptığı araştırmasında siber zorbalığa genel bir bakış ve okul rehberlik uzmanlarının ve diğer tüm okul personelinin rolleri üzerinde durmuştur. Siber zorbalık okul içerisinde de olsa okul dışında da yaşansa eğitim üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Araştırmada okul çalışanlarının ve ebeveynlerin uygulaması gereken müdahale ve önleme stratejileri üzerinde durulmaktadır. Okul personelinin siber zorbalıkla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığı, çerçevesi tam olarak belli olmayan kurallar ve yeterince yasal düzenlerin yapılmamış olması nedeni ile yetişkinler müdahale konusunda pasif kaldığı, ergenler ise yaşadıkları zorbalık olaylarını yetişkinlere anlatma konusunda isteksiz davrandıkları, siber zorbalıkla ilgili yapılan şikayetlerin kulak arkası edilmemesi ve gerekli müdahalelerin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Araştırmaya göre okul rehber öğretmenleri ve diğer personel müdahale ve önleme çalışmaları kapsamında; Öğrenciler eğitilmeli, siber zorbalık olaylarının rapor edilmesi sağlanmalı, siber zorbalığa karışılması durumunda sonuçlar konusunda ve kurallar doğrultusunda karşılaşılabilecek sorumluluklar öğrencilere anlatılmalı, kimlik gizlenerek yapılsa bile siber zorba davranışlarda kişinin belirlenebileceği konusunda öğrenciler bilinçlendirilmelidir. Anne babaların alabilecekleri önlemler özetle: Aileler çocuklarının online davranışlarını gözlemeli, yeni teknolojiler konusunda bilgi sahibi olmalı, internet ve cep telefonu kullanımı konusunda kurallar koymak ve çocukları ile sözleşme yapmak, sanal ortamın zararları ve kimlik bilgileri gibi bilgilerin paylaşılmaması konusunda bilinçlendirme yapmak olarak sayılmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarını yabancı kişilerin sanal ortamlarda verecekleri zararlara karşı uyardıkları ama kendi arkadaşlarının verebilecekleri zararlar konusunda bilgilendirmedikleri vurgulanmaktadır.

Dempsey, ve arkadaşları (2009) yaptıkları araştırmada ; Sanal ve fiziksel ortamda akran mağduriyeti arasındaki farklar ve ergenlikte psikosoyal uyum üzerinde durmuşlardır. Amerika'da devlet ortaokullarında öğrenim görmekte olan 11-16 yaşları arasında 808 erkek ve 876 kız olmak üzere toplam 1684 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada ; son bir ay içerisinde öğrencilerin %14'ünün en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıkları, siber mağduriyette cinsiyetin anlamlı bir değişken olduğu ve kızların daha çok siber zorbalığa uğradıkları görülmüştür. Siber mağduriyetin depresyon ile ilgili olup olmadığı araştırılmış ancak siber mağduriyetin depresyon ile ilişkili olduğu tezi doğrulanmamıştır. Siber mağduriyetin sosyal anksiyete ile zayıfta olsa bir ilişkisinin bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır.

König, Gollwitzer, Steffgen (2009) geleneksel zorbalığa maruz kalanların bir intikam davranışı olarak siber zorbalık yapıp yapmadıklarını araştırmışlardır. Araştırmaya katılan 473 kişi online olarak yapılan uygulamayla 777 kişi arasından seçilmiştir. Bu katılımcıların 149'u geleneksel kurban/siber zorba olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların % 79.3'ü siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu oran normalden daha fazla olması araştırmacı tarafından kullanılan yönteme bağlanmaktadır. Katılımcıların % 30.9 son altı ayda bir iki kez geleneksel zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Geleneksel zorbalığa maruz kalan erkeklerin oranı kızlara göre yüksek bulunmuştur. Geleneksel zorbalığa maruz kalanların %83.3'ü siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %14'ü son yaptıkları siber zorbalık davranışını kendilerine geleneksel zorbalık yapan kişiye karşı yaptıklarını belirtmişlerdir. Bireysel farklılıklar kurban seçmekte önemli olmakla beraber, geleneksel zorbalıların siber kurban olarak kendilerine daha önce zorbalık yapan kişileri seçme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Dooley ve arkadaşları (2010) yapmış oldukları araştırmada; Avusturya ve Avustralya'daki yaşları 10-15 arasında değişen okul öğrencilerinden zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yardım arayışları ile mağduriyet yaşantıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yüksek oranda siber zorbalığa da maruz kaldıkları görülmektedir. Avusturya ve Avustralya verilerinin karşılaştırılması açısından her iki ülkeden seçilen öğrenci grubu üzerinde yapılan araştırma sonucunda; Avustralyalı öğrencilerin %57.4 günlük internete girerken, %45.7 günde en az bir kez cep telefonu kullanmaktadırlar. Avusturyalı öğrencilerin ise %82.5'inin cep telefonu, %70.2'sinin de günde en az bir kere internet kullandıkları saptanmıştır. Avustralya örneğinde kızlar erkeklere göre yüksek oranda mağduriyet yaşamaktadırlar (siber veya geleneksel) ve erkelere göre daha çok duygusal semptomlar göstermektedirler. Öte yandan erkekler siber zorbalığa kızlara göre daha çok maruz kalmaktadırlar. Avustralyalı öğrencilerin büyük çoğunluğunun maruz kaldıkları zorbalık davranışı karşısında yardım istedikleri tespit edilmiştir(kızlarda %89.8, erkeklerde %78.9). Avusturya örneğinde ise; kız öğrencilerin %42'si zorbalıkla karşılaşmaları durumunda yardım istediklerini belirtirken, erkeklerin sadece %19'u yardım istediklerini belirtmiştir. Avustralya ve Avusturya'da siber ve geleneksel zorbalıkla bildirilen duygusal semptomlar arasında istatistiksel anlamda pozitif bir bağlantı olduğu görülmüştür. Avusturya ve Avustralya'da zorbalığa maruz kalan öğrenciler duygusal anlamda daha çok bildirim vermektedirler. Buna göre, siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler geleneksel zorbalığa göre daha az anlatma, paylaşma

eğilimindedirler. Cinsiyet de yardım isteme ve duygusal semptomlar göstermede belirgin bir unsurdur; her iki ülkede de kızlar, daha fazla yardım arayışı içinde olup zorbalığa maruz kaldıklarında daha çok duygusal semptom göstermektedirler. Avustralya örneğinde, erkekler yardım için web sitesini ziyareti kızlara göre daha çok tercih etmektedir. Bu nedenle okullarda online bildiri sistemi özellikle erkek öğrenciler için önem arz etmektedir. Çağrı merkezi veya cep telefonu vasıtasıyla yardım arayışı içinde olan öğrencilerin yüzdesi düşük olsa da mağdur öğrencilere yardımcı ve destek olacağı sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Nocentini ve arkadaşları (2010) İtalya, İspanya ve Almanya olmak üzere üç Avrupa ülkesinde siber zorbalığın nasıl tanımlandığı ve siber zorbalığa farklı bakış açılarının neler olduğunu araştırmışlardır. İtalya'dan 27, İspanya'dan 23, Almanya'dan 20 ergen olmak üzere toplam 70 ergen üzerinde yapılan araştırmada 9 farklı grup oluşturularak mülakat ve tartışma oturumları yapılmış, üç farklı alanda ergenlerin görüşleri analiz edilmiştir. Bu alanlar: Siber zorbalığı farklı ülkeler nasıl tanımlamaktadır, zorbalık karşısında ne tür davranışlar sergilenmekte ve üç ülkenin geleneksel yapısının zorbalık ve önleme stratejilerine bakışının ne olduğu şeklindedir. Siber zorbalığı en iyi tanımlayan etiket sözcük; Alman ergenlere göre (cyber-mobbing), İtalyan ergenlere göre (virtual or cyber-bullying) İspanyol ergenlere göre ise (harassment or harassment via Internet or mobile phone) olarak tespit edilmiştir. Gençler bir davranışın zorbalık sayılması için kasıtlı yapılmış olması ve karşıdaki kişinin bundan mutlaka zarar görmüş olması gerektiğini belirtmektedirler. Eğer karşıdaki kişi davranıştan olumsuz etkilenmiyorsa bunun bir zorbalık olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir. Alman gençler İtalyan ve İspanyollardan farklı olarak sanal ortamda başkası imiş gibi davranmayı siber zorbalık davranışı saymayıp herhangi bir şeyi çalmakla aynı şey, hırsızlık olarak kabul ettiklerini belirtmektedirler. Sonuçlar değerlendirildiğinde üç ülkedeki ergenlerin farklı görüşler öne sürmesine karşın siber zorbalık davranışı ile görüşlerinde ortak beş nokta tespit edilmiştir. Bu ortak noktalar: yapılan davranışın kasıtlı olması, zorba ile kurban arasında güç dengesizliğinin bulunması, tekrarlanan bir davranış olması, kişinin kimliğini gizlemesi ve zarar verici davranışın alenen yapılması, şeklindedir.

Tanger ve Campbell (2010) tarafından yapılan araştırmada ; Avusturalya'da ilköğretim II. Kademe öğrencileri arasında felsefik düşünme programı uygulanan öğrencilerle programın uygulanmadığı öğrencilerin zorbalık ve siber zorbalık davranışları ile alguları karşılaştırılmıştır. Uygulama için felsefik yaklaşım programı, yaşları 10-13 arasında değişen 35 öğrenciye uygulanmış, kontrol grubu olarak diğer okullardan 35 kişilik

bir grup seçilmiştir. Felsefik düşünce yaklaşımı programı; zorbalık önleme programı olmayıp, öğrencilerin sosyal ve iletişim becerilerini güçlendirmeyi amaçlayan problem çözmeye dayalı bir programdır. İlginç bir şekilde bu programı almış olan öğrencilerin fiziksel ortamlarda zorbalık yapma ve kurban olma davranışları programa katılmayan öğrencilere göre yüksek çıkmıştır. Programa katılan öğrencilerin %62.9'u fiziksel ortamlarda zorbalığa maruz kaldıklarını, %25.7'si zorbalık davranışında bulduklarını belirtirken, programa katılmayan öğrenciler %42.9 fiziksel ortamlarda zorbalığa maruz kaldıklarını, %20.0 zorbalık davranışında bulduklarını belirtmişlerdir. Siber zorbalık davranışları açısından bir farklılık görülmemiştir. İçeriği bir sosyal beceri kazandırma ve problem çözme becerileri geliştirme olan bir programa katılan öğrencilerin zorba/kurban davranışlarının katılmayanlara göre yüksek bulunmasının nedeni araştırmacı tarafından öğrencilerin artan farkındalık düzeylerine bağlanmaktadır. Öğrenciler fiziksel ortamlardaki zorbalık davranışının önlenmesinde öğretmen ve yetişkin müdahalesinin, siber zorbalık davranışlarında müdahalelere oranla daha fazla olduğu görüşündedirler. Fiziksel zorbalık ile ilgili olarak öğretmenlerin daha fazla deneyim ve önleme becerileri varken siber zorbalıkla ilgili müdahale ve önleme becerileri yetersiz kalmaktadır. Önleme çalışmaları açısından bakıldığında fiziksel zorbalığın siber zorbalığa göre daha iyi kontrol edilebilen bir alan olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler; geleneksel zorbalık davranışları karşısında öğretmenlerin daha çok kontrolleri, uyarıları, farkındalık kazandırma ve bilinçlendirme faaliyetleri varken siber zorbalık davranışlarında bu önleyici çalışmaların çok daha az olduğunu belirtmektedirler.

Marczak ve Coyne (2010) yaptıkları çalışmada Birleşik Krallık'ta siber zorbalıkla ilgili yasal düzenlemeler ve siber zorbalığın önlenmesi ile ilgili yapılan iyi uygulamaları araştırmışlardır. Siber zorbalık tüm dünyada hızla büyüyen bir sorun olmasına rağmen sadece Amerika Birleşik Devletlerinde yasal düzenlemelerin olduğu, diğer ülkelerde bu hususla ilgili yeterli yasal düzenlemelerin yapılmadığı vurgulanmaktadır. Birleşik Krallık, Almanya, Luksemburg ve Belçika'da birtakım düzenlemeler yapılmasına rağmen henüz yeterli yasaların olmadığı belirtilmektedir. Araştırmaya göre siber zorbalık geleneksel zorbalığın yeni bir şekli olarak tüm dünyada hızla yayılmakta buna rağmen yeterli önleme, teknolojilerin doğru kullanımına yönelik farkındalık ve eğitim programları yoktur. Siber zorbalığa karşı müdahalelerde öncelikle anlayış kazandırmak, yasal düzenlemeleri yapmak, farkındalıkları arttırmak, mevcut politikaları güncelleştirmek, siber zorbalık davranışlarını raporlamak ve izlemek, önleme faaliyetlerinin etkisini incelemek gerekli çalışmalar olarak belirtilmektedir. Özellikle okullarda iletişim teknolojilerinin kullanımı konusunda eğitim programları geliştirilmeli ve teknolojilerin yanlış kullanımı izlenmelidir.

Peren ve arkadaşları (2010) yaptıkları araştırmada ; İsviçre ve Avusturalya’da 7., 8. ve 9. sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin geleneksel ve siber zorbalık düzeyleri ile gösterdikleri depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya İsviçre’den 374 , Avusturalya’dan 1320 olmak üzere toplam 1694 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Katılımcıların son bir hafta içerisinde en az bir kez siber zorbalık deneyimi yaşayıp yaşamadıkları incelendiğinde; %10’u geleneksel kurban, %3.6’sı zorba/kurban, %9.2’si zorba olarak tespit edilmiştir. %77.2’sinin ise son bir hafta içerisinde herhangi bir zorbalık deneyiminin olmadığı tespit edilmiştir. Erkeklerin kızlara oranla daha çok zorba davranışta buldukları, İsviçreli öğrencilerin Avusturalyalı öğrencilere oranla daha çok zorba davranışlarda buldukları , dolayısı ile cinsiyet ve ülke değişkeninin anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Zorba/kurban öğrenciler sadece zorba olanlara oranla daha çok depresif belirtiler göstermektedirler. Sadece kurban olan öğrencilerin sadece zorba olan öğrencilerden daha çok depresif belirtiler gösterdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Paul, Smith, Blumberg (2010) 7.,8. ve 9. sınıf öğrencilerinden 32 öğrencinin katıldığı ‘Kalite çemberi yaklaşımını kullanarak okullarda siber zorbalığa yönelik çalışmalar’ başlığı altında bir program geliştirmişlerdir. 12 Hafta süren programda ilk haftalarda siber zorbalıkla ilgili tanımlar, problemin analizi üzerinde durulmuş ve ilerleyen haftalarda çocukların görüşleri ile şekillenen müdahale, çözüme yönelik öneriler ve önleme projeleri oluşturulmuştur. Öğrenciler 6 farklı gruba ayrılarak her biri farklı çözüm önerileri ve projeler hazırlayarak sunumunu yapmışlardır. Grupların sundukları üç proje önerisinden bir tanesi oylanarak kabul edilmiştir. Seçilen görüş ve öneriler şöyledir: I.Grup (7.Sınıf Öğrencilerinden oluşuyor) Siber zorbalık mağdurların uğradıkları zorbalığı rapor edebilmesi için mail kutusu oluşturulması. II.Grup (8.Sınıf öğrencilerinden oluşuyor) Siber zorbalık mağdur ve zorbalarına yardımcı olacak bir kulüp kurulması III.Grup (8.Sınıf Öğrencilerinden oluşuyor) Siber zorbalık kayıtlarını tutacak ve öğrencilere destek verecek bir araştırma timinin kurulması VI.Grup(8.Sınıf Öğrencilerinden oluşuyor) İstismar içeren şakalar ile ilgili araştırma yapılmasını, V.Grup (8.Sınıf Öğrencilerinden oluşuyor) anti-sosyal davranışların önlenmesine ilişkin bir arkadaşlık temelli sinema kulübünün kurulmasını, IV.Grup(9.Sınıf Öğrencilerinden oluşuyor) Eğitici bir film yaparak anti-sosyal davranışlarla ilgili gözlem rotası düzeyinde öğrenci davranışlarını raporlamak.

Jöger ve arkadaşları (2010) yaptıkları araştırmada siber zorbalıkta uzmanların ve eğitimcilerin görüşlerini analiz etmişlerdir. Siber alanda çeşitli uzmanlardan oluşan (internet sitesi temsilcileri, bilişim teknolojileri uzmanları, kanun yapıcılar, rehberlik uzmanları, çocuk koruma görevlileri, avukatlar vb.) 41 kişinin görüşleri alınmış ve ayrıca 55 eğitimcinin görüşlerine online olarak başvurulmuştur. Uzmanlara göre: yeni teknolojik gelişmeler, siber ortamda kimliğin gizlenebilmesi siber zorbalığın ortaya çıkmasında etkili olup siber zorbalığın önlenmesi için : belli ve çerçevesi iyi çizilmiş kuralların konulması, filtreleme yapılması, zorbalığın kolayca rapor edilebilmesini sağlayabilecek teknik altyapının olması, farkındalığın artırılması ve teknoloji okur-yazarlığı konusunda farkındalık kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmen görüşleri incelendiğinde ise: öğretmenlerin siber zorbalıkla mücadele konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı, teknolojiyi yeterince bilmedikleri ve takip edemedikleri, ebeveynlerinde teknoloji konusunda yeterli donanıma sahip olmadıkları sadece cezalandırma yoluyla önlemenin sağlanamayacağı belirtilmiştir. Araştırmada ebeveynlerin ve öğretmenlerin teknoloji ve kullanımı konusunda eğitim ihtiyaçlarının olduğu, siber zorbalık ve siber zorbalıkla mücadele konusunda temel becerileri kazanabilecekleri eğitimlerin verilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Grigg (2010) Birleşik Krallık'ta yaşları 8-54 arasında değişen 32 katılımcı üzerinde yaptığı araştırmada; siber zorbalığın tanımı ve ilgili kavramlara ilişkin görüşleri incelemiştir. Katılımcıların tamamı hem cep telefonu hem de internet kullanıcısı olup konuya ilişkin güncel tanımlamalar ne olumlu davranışların nasıl kazandırılacağı ile ilgili görüşleri alındı. Bu görüşlere göre; insanlar yüz yüze yapamayacakları şeyleri isimlerini gizleyerek sanal alemde yapabilmektedirler, yapılan şey özel hayatın gizliliği için tehdit oluşturmaktadır, sanal zorbalık davranışı insanları psikolojik açıdan çok olumsuz olarak etkiler görüşündedirler. Siber zorbalık davranışları olarak çok geniş bir liste ortaya konulmuş olup en sık belirtilenler; isimsiz arama ve çağrılar, tehdit, saldırı ve istismar mesajları, dedikodu yaymadır. Siber zorbalık davranışlarının önlenmesi için öncelikli olarak kaçınma davranışının gösterilmesi, bloke etme, zorba davranışta bulunanları sosyal ağlara ve bloklara almama, cep telefonu ve mail adreslerini vermem, görmezden gelme ve siber zorbalıkla ilgili farkındalık kazanma olarak belirtilmiştir. Bazı katılımcılar siber zorbalığın yeterli bir kavram olmadığı bu kavramın dışında yapılan ve negatif pek çok sanal ortam davranışının olduğu siber saldırganlık demenin daha geniş bir kavram olacağı görüşlerine ulaşılmıştır.

Grading, Strohmeyer, Spiel (2010) yaptıkları araştırmada siber zorbalık ile zorbalık sıklıklarını karşılaştırmışlardır. Avusturya’da 5-8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 551’i kız, 599’u erkek olmak üzere 1150 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada katılımcıların %80.2’sinin günde en az bir kez cep telefonu ile görüştüğü, %60’ının günde en az bir kez internete girdiği görülmüştür. Geleneksel zorbalık davranışlarının siber zorbalığa göre daha yaygın olduğu, son iki ay içerisinde bir veya iki kez zorbalık davranışı gösterdiğini belirten öğrencilerin oranının kızlarda 48.8, erkeklerde 46.2 olduğu, siber zorbalık davranışları yapanların oranlarının ise kızlarda 6.7, erkeklerde 6 olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %10.9’unun telefon görüşmeleri aracılığı ile, %10.7’sinin metin mesajları yolu ile, %7.3’ünün izinsiz video ve fotoğraf paylaşımı yolu ile siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Geleneksel zorbalık davranışlarında ise %40.3’ünün sözel, %20.6’sının sosyal %17.8’inin ise fiziksel içerikli oldukları tespit edilmiştir.

Reuters Haber Ajansı için küresel bir araştırma Şirketi olan İPOS (2011) tarafından 24 ülkede yapılan online bir araştırmada; Araştırmaya online olarak katılan ebeveynlerin %12’si çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldığını, %14 ise çevrelerinde siber zorbalığa maruz kalan bir çocuk tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Küresel ölçekte katılımcıların %77’si siber zorbalığın özel ilgi gerektirdiğini ve mevcut anti-zorbalık önlemlerinin bu zorbalık türü için işe yaramayacağını belirtmektedirler. %23’lük bir kesim ise siber zorbalığın diğer zorbalık türlerinden farklı olmadığını sadece teknolojinin işin içerisinde olduğunu ve aynı tür yöntemlerin kullanılmasının önleme çalışmaları açısından yeterli olacağını düşünmektedirler. Araştırma yapılan 24 ülkede siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeyleri değerlendirilmiştir. Genel farkındalık %66 olduğu tespit edilmiştir. Endonezya %91’lik bir oranla siber zorbalıkla ilgili farkındalığın en yüksek olduğu ülke olarak tespit edilmiş bunu; , Avustralya %87, Polonya %83, İsveç %82, ABD %82 ve Almanya %81 ile izlemektedirler. Türkiye’de ise siber zorbalık davranışlarına yönelik farkındalığın %50 oranında olduğu tespit edilmiştir. Farkındalığın en düşük düzeyde olduğu ülke , %29 ile Suudi Arabistan olarak tespit edilmiştir. Siber zorbalığın en çok görüldüğü ortamın sosyal paylaşım siteleri olduğu tespit edilmiştir.

2.1.2. Siber Zorbalıkla İlgili Yurtiçinde Yapılan Yayın ve Araştırmalar

Akçagündüz, Oral, Avanoğlu (2006) tarafından yapılan araştırmada; ‘Bilgisayar oyunları ve internet sitelerinde sanal şiddet öğelerinin değerlendirilmesi’ ele alınmıştır. Diyarbakır

da 72 internet kafede 224 kullanıcı üzerinde yapılan araştırma da kullanıcılarının yüksek oranda kumar, şiddet, pornografi içeren siteleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır. İnternet kafede oynanan bilgisayar oyunlarında ‘ en fazla tercih edilen oyun türlerinin sırasıyla savaş %27.2, spor %22.8, strateji %22.3, ve macera %18.3 en az tercih edilen oyun türlerinin ise zeka %1.8 oyunları olduğu tespit edilmiştir. Savaş oyunlarının en çok tercih edilme nedenleri olarak; şiddeti bir ifade biçimi olarak benimsemiş ve öğrenmiş bireylerin negatif enerjilerini savaş oyunları yoluyla deneyimledikleri ve bu tür oyunları kendilerini ifade edebilmenin bir yolu olarak seçtikleri belirtilmektedir. Yine aynı araştırmada ‘ Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki kullanıcıların en fazla savaş türü % 41.5, orta sosyo-ekonomik düzeydeki kullanıcıların strateji % 27.3 oyunlarını, ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olanların ise spor % 26.7 oyunlarını ilk sırada tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca kullanıcıların bilgisayar oyunlarındaki şiddet öğelerini önemsemedikleri ve bu şiddet öğelerine karşı son derece duyarsız davrandıkları da tespit edilmiştir.

Dilmaç (2007) Selçuk Üniversitesinde 231’i erkek, 435’i kız olmak üzere 666 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; siber zorbalık davranışlarının sıklığını ve gelecekte bu tür davranışlarının yapıla olasılığını araştırmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %22.5’i bundan önceki bir zamanda en az bir kez siber zorbalık yaptıklarını, %55.3’ü en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorba davranışlarda buldukları, kızların daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların %3.5’i bundan sonra siber zorbalık yapacaklarını belirtirken, %15.3’ belki yapabileceklerini belirtmektedirler.

Yazgan (2007) 19 Mayıs Üniversitesi PDR ve BESYO bölümlerinde öğrenim görmekte olan 147’si kız 185’i erkek olmak üzere toplam 332 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmasında; sürekli öfke, öfke kontrolü ile tolerans düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda; Tolerans düzeyleri yükseldikçe, sürekli öfke düzeyinin ve öfkeyi dışa vurma düzeyinin anlamlı bir biçimde düştüğü, tolerans düzeyleri yükseldikçe öfkeyi kontrol etme düzeyinin ve öfkeyi içte tutma düzeyinin anlamlı olarak yükseldiği bulgularına ulaşılmıştır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin internet, cep telefonu kullanma sıklıkları ile siber zorbalık deneyimleri incelenmektedir. 228

lise öğrencisinin gönüllü olarak katıldığı araştırma erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları görülmüştür. Siber zorbalığa uğrayanlarla, siber zorbalık yapanlar arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Sınıf düzeyi, yaş, ekonomik gelir durumu ve okul türü değişkenleri açısından siber zorba veya siber kurban olma durumu arasında anlamlı bir ilişkili olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Topçu (2008) tarafından yapılan çalışmada; geleneksel zorbalık ve empati ilişkisinden yola çıkarak siber zorbalık ve empati düzeyi arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyete bağlı olarak incelenmiştir. 411 kız ve 302 erkek (cinsiyetini belirtmeyen 4) toplam 717 kişi üzerinde yapılan çalışmaya göre; katılımcıların %55.2'sinin geleneksel zorbalık yaptığını, %47.6'sının ise siber zorbalık yaptığını ortaya konmaktadır. Erkeklerin hem geleneksel zorbalık hem de siber zorbalık deneyiminde kızlara oranla daha yüksek puanlar aldığı, geleneksel zorbalık deneyiminin ve bilgi ve iletişim araçlarını sık kullanmanın siber zorbalık deneyimini yormada başarılı değişkenler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Empati düzeyleri yüksek olan kızların empati düzeyi düşük olan kızlara göre daha az geleneksel zorbalık ve siber zorbalık yaptıklarını, empati düzeyi düşük olan erkeklerin ise daha sık geleneksel ve siber zorbalık yaptıklarını tespit edilmiştir. Erkeklerin kızlara oranla siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Hakan (2008) tarafından yapılan çalışmada; Ankara'da 5 ilköğretim okulundan 5. ve 8. Sınıflardan seçilen 250 öğrenci üzerinde farklı zorbalık türleri ile karşı karşıya kalma sıklığı ve boyun eğme davranışı ile durumluk-sürekli öfke ilişkisi karşılaştırılmıştır. Fiziksel zorbalık olarak en sık görülen davranışın itme şeklinde yapıldığı tespit edilmiştir. Duygusal zorbalık olarak sırasıyla 'eşyaya zarar verme', 'küçük düşürme', 'ayrımcılık yapma', daha az olarak da 'gruptan dışlama' görülmüştür. Sözel zorbalık olarak 2/3 oranında çocuklara ad takıldığı bu davranışı takılma, hakaret, küfür ve dedikodu yaymanın izlediği görülmektedir. Duygusal, fiziksel, sözel zorbalık yapılma sıklığı 5. Sınıflarda ve 8. Sınıflarda benzer düzeylerde görülmüştür. Cinsel zorbalık diğer türlere göre daha az rastlanan bir davranış olarak ortaya konmaktadır. Bedensel, sözel, duygusal, cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin boyun eğici davranışlarının, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. 5. Sınıflarda ve 8. Sınıflarda paralel bir sonuç söz konusudur. Zorba davranışa maruz kalma ile sürekli-öfke düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; bedensel, sözel, duygusal, cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan 8. Sınıf öğrencilerinin, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha çok sürekli öfke belirtisi gösterdikleri,

5. Sınıf öğrencilerinde ise tersi bir sonucun söz konusu olduğu görülmektedir.

Arıca ve arkadaşları (2008) yaptıkları araştırmada Türk ergenler arasında siber zorbalık davranışını çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. İstanbul'da öğrenim gören 134 erkek 135 kız olmak üzere 269 ortaokul öğrencisi üzerinde yapılan araştırma bulgularına göre: Öğrencilerin %74.1 'inin kendine ait bilgisayar, %84.2'sinin kendine ait cep telefonu vardır. Öğrencilerin %96.8'i internet kullanıcısıdır. Bu öğrencilerin %27.9'u günlük bir saatten az internet kullanırken, %43.5'i 1 saatle 2 saat arasında, %16.4'ü ile 4 saat arasında, %11.2'si ise günlük 5 saat ve üzerinde interneti kullandıkları belirlenmiştir. İnternet kullanım amaçlarına göre öğrencilerin %38.7'si sohbet amaçlı, %28.2'si ev ödevlerini yapmak için, %18.7'si oyun oynamak için, %10.5'i e-posta göndermek için interneti kullandıklarını belirtmektedirler. Sanal zorba davranışları incelendiğinde bu davranışların; yüz yüze konuşamayacakları şeyleri sanal ortamda söyleme, kendisini başka biri olarak tanıtmaya, doğru olmayan şeyler söyleme, virüslü postalar gönderme ve izinsiz olarak fotoğrafları internette paylaşma olarak görülmektedir. İnternet ve cep telefonu aracılığı ile en sık yapılan zorbalık şekli hakaret etme ve tehdit etme olarak görülmektedir. İnternet kullanımı sıklığı ile siber zorba-kurban davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin karşılaştıkları sanal zorba davranışları engelleme açısından kullandıkları stratejiler değerlendirildiğinde % 30.6 'sının istenmeyen ileti veya rahatsız edici sanal davranışlar karşısında zorbalık yapan kişiyi bloke ederek engellemeye çalıştıkları, %16.4'unun taciz durdurmak için zorba ile görüşme yolunu seçtiği, %8.1'inin kullanıcı adresi değiştirdiği, %15'inin arkadaşlarından, %10'unun ailesine anlatarak yardım istediği ve sadece %1'in öğretmenlerine anlatmak suretiyle zorbalıkla mücadele etmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kanoğlu (2008) tarafından yapılan araştırmada; İstanbul'da öğrenim gören 1072 Lise öğrencisinin öfke düzeyleri ve öfke ifadelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yaş değişkeni ve sınıf açısından öfke düzeyleri ve öfke tarzları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmaya katılan 17 yaşındaki öğrencilerin 14 ve 15 yaşındaki öğrencilere göre öfkelerini daha kolay ifade edebildikleri, cinsiyet değişkeni açısından öfke düzeyleri ve öfke tarzı olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı, okulda başarı durumu zayıf olan öğrencilerin okul başarıları yüksek olan öğrencilere oranla sürekli öfke düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne babanın birlikteliğine göre, ailenin eğitim durumuna göre, ailenin maddi durumuna göre öfke düzeyi ve öfke tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunmadığı tespit edilmiştir. Ailelerinden arkadaşları ile ilgili kısıtlama gören, internet kullanımı ile kısıtlama gören öğrencilerin sürekli öfke düzeyleri kısıtlama görmeyenlere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Haksızlığa uğradığını düşünen öğrencilerin

sürekli öfke düzeyleri, böyle bir düşüncesi olmayan öğrencilerin puanlarından istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı yüksek, öfke kontrol puanları ise anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Okul başarısı düşük olan öğrencilerin okul başarısı yüksek olan öğrencilere oranla sürekli öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Burnukara (2009) İskenderun ve Ankara’da ilköğretim II. Kademe ve liselerde öğrenim görmekte olan 445 erkek 423 kız toplam 868 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada ; 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin hangi yaşlarda, ne kadar sıklıkla fiziksel ve sanal ortamda akran zorbalığına maruz kaldıklarını ve uyguladıklarını, zorba/mağduriyet davranışlarında cinsiyet faktörünü, ergenlerin bu türden davranışlarla nerelerde karşılaştıklarını, ne tür bas etme yöntemleri kullandıklarını, geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma oranları açısından bakıldığında katılımcıların % 89’unun kendisine ait bir cep telefonu olduğu, % 78.4’ünün kendisine ait bir bilgisayar olduğu, % 97.5’inin de internet kullanıcısı olduğu, kullanıcıların internete hangi ortamlarda girdikleri incelendiğinde % 37.61’inin kendi odasında, %17.21’inin evde, %16.57’sinin internet kafede internete girdikleri saptanmıştır. Erkekler interneti; gezinmek/sörf yapmak, oyun oynamak ve alışveriş yapmak için kızlardan daha fazla kullandıkları, kızların da sohbet odalarına girmek, anlık mesajlaşmak ve ev ödevi yapmak için interneti erkeklerden daha fazla kullandıkları görülmektedir. Geleneksel zorbalığa ve sanal zorbalığa maruz kalma açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir bulguya rastlanmamakla beraber her iki alanda da erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalık davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Sanal zorba davranışı sınıf düzeyine göre değişme göstermezken , geleneksel zorbalığın sınıf düzeyine bağlı olarak azaldığı ancak 10. sınıfta arttığı görülmüştür. İnternet kullanma sıklıkları ile sanal zorbalığa herhangi bir şekilde dâhil olma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fiziksel ortamda sosyal ilişkilere zarar vermeye yönelik davranışlarla sanal ortamda zorbalığa dahil olma arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel akran zorbalığına % 34 okul içinde, % 3.8 okul dışında, % 62.2 hem okul içinde hem de okul dışında karşılaşıldığı belirtilirken, sanal zorbalık türündeki davranışlara % 9.5 okul içinde, % 25.2 okul dışında, % 58.8 hem okul içinde hem de okul dışında dahil olunmaktadır. Sosyal dışlama, fiziksel, ilişkisel, korkutma/sindirme ve kişisel eşyalara saldırı yoluyla zorbalık davranışı arttıkça sanal zorba davranışları da artış göstermektedir. Sosyal dışlama yoluyla ve fiziksel zorbalığa maruz kalma ile sanal zorbalık yapma davranışları arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmaktadır. Zorbalıkla karşı karşıya kalındığında, zorbalıkla mücadele şekli olarak kızların her (iki zorbalık türünde de benzer şekilde); başkalarından yardım isteme gibi sosyal destek arama davranışlarını, erkeklerin ise karşı koyma davranışını

öncelikli olarak gösterdikleri tespit edilmiştir.

Arıcak (2009) tarafından yapılan araştırmada; siber zorbalık ile psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 695 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada Öğrencilerin %19.7'sinin hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığı, %54.4'ü ise en az bir kez siber kurban olduklarını sonucuna ulaşılmıştır. Saf-siber zorbaların oranı %2 ,saf-siber kurban %36.7'si, siber zorba-kurbanların oranı ise %17.7'si olarak bulunmuştur. Siber kurbanların sayısı siber zorbalardan çok daha fazladır. Öğrencinin yaklaşık yarısı internet üzerinde ya da cep telefonu ile daha önceden en az bir kere bir başkasıymış gibi davrandıklarını belirtmişlerdir. Kimliğini gizleme ile cep telefonu veya internet üzerinden yapılan sanal zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkeklerin daha fazla zorbalık eylemine karıştıkları ve olası siber zorbalık davranışı göstermeye daha yatkın oldukları belirtilmektedir. Herhangi bir siber zorba/kurban davranışı ile karşılaşmamış kişiler saf-kurban, zorba-kurbanlardan anlamlı düzeyde düşük psikiyatrik belirtiler göstermişlerdir. Siber zorbalığın en önemli psikiyatrik yordayıcısı düşmanca duygular ve psikotik belirtiler olarak tespit edilmiştir.

Şahin (2009) tarafından yapılan araştırmada; Trabzon'da değişik lise türlerinde eğitim görmekte olan 6'sı kız 6'sı erkek 12 lise öğrencisinin siber zorba davranışta bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Araştırmada öğrencilerin değişik türlerde siber zorba davranışlara maruz kaldıkları ve siber zorba davranışlarda buldukları anlaşılmaktadır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha çok siber zorba davranışlarda buldukları ve aynı zamanda kendilerinin de daha çok siber zorba davranışa maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Siber zorba davranışa maruz kalma durumunda öfke ve nefret duygusu her iki cinsiyet içinde öncelikli duygu durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Siber zorba davranışların azaltılması ve önlenmesi için öğretmenler ve aileler ne yapılabilirler sorusuna araştırmaya katılan öğrenciler; ailelerin ve öğretmenlerin bu konuda yeterince bilgiye sahip olmadıkları ve yeterli dikkati göstermediklerini belirtmektedirler.

Çiftçi (2010) tarafından Tokat il merkezinde 474 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; 9. Sınıf Öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda; 9. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu durum sanal ortamda yüz yüze gelemeyen, beden teması olmayan ve ses tonu, mimikler

vb. uyarılardan yoksun kullanıcıların empatik ilişki geliştirememesine bağlanmaktadır. Aynı araştırmada sanal zorbalığın cinsiyet düzeyinde ele alınıp incelenmesinde erkek öğrencilerin daha rahat sanal zorbalık davranışı gösterdiği ifade edilmektedir. 9. sınıf öğrencilerinin sanal taciz boyutunda okul türleri açısından ele alındığında Meslek Lisesi öğrencilerinin Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde sanal zorbalık davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu durum meslek lisesi öğrencilerinin diğer lise öğrencilerine göre teknolojiyi daha kapsamlı bir şekilde kullanabilmelerinden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Ailenin ekonomik gelir durumu ile sanal zorbalık davranışı arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Sanal taciz boyutunda evde internet kullananlar ile internet kafede internet kullananlar arasında yapılan karşılaştırmada internet kafede internet kullanıcılarının puanları daha yüksek bulunmuştur. İnternet kafelerde ki kullanıcılar evde internet kullananlara göre daha yüksek oranda sanal taciz davranışı göstermektedirler.

Çetinkaya (2010) tarafından Konya Cihanbeyli ilçesindeki resmi ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. sınıflarında eğitim gören 293'ü kız ve 355'i erkek olmak üzere toplam 648 öğrenci yapılan araştırmada; İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama yaygınlıklarını ve bu yaygınlığın cinsiyete göre değişimini incelenmiştir. Araştırmada genel olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ve daha fazla siber zorbalık davranışlarını uyguladığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin %93,2'si internet kullandıklarını , %77,3'ü kendilerine ait e-posta adresinin olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların %48,2'si günlük 1 saatten az internete girdiklerini, %38,7'si 1 veya 2 saat, %7,3'ü 3 veya 4 saat, %5,8'i 4 saatten fazla süre internete girdiklerini , internete bağlandıkları yerlere göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %47,9'u evden internete bağlandığını, %35,5'i internet kafeden internete bağlandıklarını belirtmektedirler. Cep telefonları ile , internet aracılığı ile, forum siteleri aracılığı ile ve chat/ sohbet odaları aracılığı ile yapılan siber zorbalık davranışlarının ayrı ayrı ele alındığı araştırmada tüm alanlarda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek oranda siber zorba davranış sergiledikleri ve daha fazla siber zorbalık davranışına maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %34,3'ü karşılaştıkları zorba davranıştan sonra ne yapacaklarını bilemediklerini, %23,1'i ailesine söyleyeceğini, %8,3'ü bir daha yapmaması için uyaracağını, %5,9'u o siteye bir daha girmeyeceğini, %4,5'i aynısını yapacağını, %4,2'si polise şikâyet edeceğini belirtmektedir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin zorbalıkla karşı karşıya kaldıkları durumlarda bir yetişkinden veya öğretmenlerinden yardım alma oranlarının düşük olduğu da ortaya konulmaktadır.

Bayar (2010) tarafından İstanbul, Ankara, Gaziantep, Mersin, İskenderun ve Malatya illerinde İlköğretim II. Kademe ve liselerde öğrenim görmekte olan 595'i kız 643'ü erkek olmak üzere toplam 1238 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada; ergenlerin fiziksel ve sanal ortamlarda zorba, kurban veya zorba-kurban olma oranlarının ne düzeyde olduğu, sanal ortamda zorba, kurban veya zorba-kurban olma davranışının cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği, okul sosyal iklimine yönelik algılarla akran algılarının fiziksel ve sanal zorbalık üzerine etkileri incelenmektedir. Araştırmaya katılanların %72.2'sinin cep telefonunun olduğu, %91.6'sının internet kullanıcısı olduğu, erkeklerin iletişim teknolojilerini kızlara göre daha uzun süre kullandıkları buna paralel olarak sanal ortamda daha fazla zorba-kurban davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir. Kurban olma davranışı açısından erkek ve kız öğrencilere arasında anlamlı farklılıklar gözlenmezken zorbalık davranışlarında erkek öğrencilerin hem geleneksel zorbalık hem de siber zorbalık davranışları açısından daha fazla zorbalık deneyimlerinin olduğu görülmektedir. Fiziksel ortamda zorbalık davranışı ile karşılaşmayan öğrencilerin okul iklimini zorbalık davranışı ile karşılaşan öğrencilere göre daha olumlu algıladıkları, benzer şekilde sanal zorbalığa karşılaşmayan ergenlerin de okul iklimini diğer öğrencilere göre daha olumlu algıladıkları görülmektedir. Zorba-kurban ilişkisinde bulunan ergenlerin içinde buldukları akran grubunu diğer araştırmaya katılan ergenlere göre daha olumsuz algıladıkları tespit edilmiştir.

Ayas, Horzum(2011) Tarafından 95'i kadın, 45'i erkek 140 öğretmen üzerinde yapılan araştırmada; Öğretmenlerin sanal zorbalık algıları cinsiyet, kıdem, yaş, branş ve sanal zorbalık amacıyla kullanılabilir araçların kullanım değişkenleri açısından ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme aracı araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve geliştirilen bu ölçek katılımcılara yüz yüze görüşerek uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin siber zorbalık algılarının; cinsiyete, kıdeme, yaşa, branşa ve sanal zorbalık amacıyla kullanılabilir araçların kullanım düzeyine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Ayas ve Horzum (2012) tarafından yapılan araştırmada; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumları incelenmiş, sanal zorba/mağdur davranışları ile cinsiyet ve sınıf düzeyiyle arasındaki ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma grubunu ; Trabzon'da öğrenim görmekte olan 209 erkek 204 kız toplam 413 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %18,6'sının sanal zorbalığa

maruz kaldığı, %11,6'sının sanal zorbalık yaptıklarını belirlenmiştir. 8. sınıf öğrencileri diğer sınıflara göre daha fazla siber zorba davranışlarda bulunmakta, buna karşın 6. sınıf öğrencileri daha çok siber mağduriyet yaşamaktadırlar. Cinsiyet ile sanal zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ancak erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha çok siber zorbalık davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %43.1'i zorbalığın kimin tarafından yapıldığını bilmediklerini, sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %45.3'ü kendi çabalarıyla, %14.7'si arkadaşlarının yardımıyla, %15.8'i ailesinin yardımıyla, %6.3'ü öğretmenlerinin yardımıyla sanal zorbalığı sonlandırdıkları, %10.5'i ise sanal zorbalığa maruz kalmaya devam ettiğini tespit edilmiştir. Sanal zorbalık karşısında öğrencilerin en çok hissettikleri duygular; kızgınlık ve moral bozukluğu, üzüntü olduğu, sanal zorbalıkla karşılaşan öğrencilerin %2.1'nin başka okula gitmek, %2.6'sının okulu bırakmak istediğini belirlenmiştir. Zorba davranışlarda bulunan öğrencilerin %29'unun zorbalık yaptığında çok mutlu olduğu, %26.1'nin zorbalık yaptıkları kişilerin bunu hak ettiğini düşündüğü, %17.4'ünün zorbalık yaparken oldukça eğlendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sarak (2011) tarafından yapılan araştırmada; lise öğrencilerinin sanal zorbalık davranışları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma; İstanbul'da bulunan 587 lise öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Öğrencilerin % 86,7'si evlerinde internet erişiminin olduğunu %68,3'ü ise her gün internet kullandığını belirtmektedir. Öğrencilerin yaşı ile sanal zorba/kurban puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yaş arttıkça, sanal ortamda engelleme ve zarar verme, sanal ortamda söylenti çıkarma, sanal ortamda cinsel zorbalık puanlarının da arttığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla sanal zorbalık davranışları gösterdikleri ve sanal zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Aile eğitim durumu ile siber zorba/kurban davranışları arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuş olup eğitim seviyesi daha düşük ailelerdeki katılımcıların eğitim seviyesi daha yüksek olan ailelerdekilere göre siber zorba/kurban puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Okul başarısı yüksek olan öğrencilerin siber zorba/kurban puanları okul başarısı düşük olan öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur. İnternet cafeye giden öğrencilerin sanal zorba/kurban puanları internet cafeye gitmeyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. İnternete internet cafede bağlanan öğrencilerin siber zorbalık puanları internete evden bağlanınlara göre daha yüksek bulunurken siber kurban puanları arasında internete bağlanılan yer değişkeni açısından anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Sanal zorba toplam puanı ile sanal kurban toplam puanı arasındaki ilişki incelendiğinde, puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre sanal zorba toplam puanı arttıkça sanal kurban

toplam puanı da artmaktadır.

Soydaş (2011) tarafından Ankara, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Malatya ve Mersin’de öğrenim görmekte olan ilköğretim II. kademe ve liseye devam etmekte olan 662’si erkek, 733’ü kız olmak üzere toplam 1395 ergen üzerinde yapılan araştırmada; ilk ve orta ergenlik döneminde, algılanan ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelemektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 79.3’ünün kendine ait bir cep telefonu % 70.9’unun kendine ait bir bilgisayarının olduğu, % 97.7’sinin internet kullanıcısı olduğunu, erkeklerin hem cep telefonu hem de bilgisayara sahip olma oranlarının kızlardan daha yüksek olduğu, erkeklerin kızlardan daha fazla bilgisayar ve internet kullanıcısı oldukları tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre erkekler sanal zorbalığa hem daha fazla maruz kaldıkları ve kızlara göre daha yüksek oranlarda zorbalık davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir. Sanal zorbalık davranışları açısından sınıf düzeylerinde farklılık görülmezken, ilköğretimdeki öğrencilerin lise öğrencilerinden daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığı ortaya konulmaktadır. Sanal zorbalık statüleri ile ebeveyn izlemesi arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde; sanal zorbalığa karışmayan ergenlerin ebeveynlerinin kurban,zorba ve zorba-kurban statülerinde yer alan ergenlerin ebeveynlerinden; çocuklarının nerede ve kimlerle oldukları, bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi amaçlarla kullandıkları gibi konularda daha fazla bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılanlardan kurban statüsünde yer alanların sanal zorbalığa karışmayanlara göre; aileleri ilişkileri, arkadaşlarına ilişkin memnuniyet düzeyleri, okula olan bağlılıkları , yaşadıkları çevreye ilişkin algıları daha olumsuz olarak tespit edilmiştir. Kurban statüsünde yer alanların sanal zorbalığa karışmayanlara göre okula olan bağlılıklarının daha düşük olduğu; Zorba-kurban statüsündeki ergenlerin ise sanal zorbalığa karışmayanlara göre arkadaş memnuniyeti, okula bağlılık, yaşadıkları çevre ve kendilerine ilişkin değerlendirmelerinin daha olumsuz olduğu görülmektedir.

Eroğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada; Sakarya üniversitesinin çeşitli bölümlerinde okuyan 360 kız 145 erkek olmak üzere 505 öğrenci üzerinde riskli internet davranışları , içsel ve dışsal koşullu öz-değer alanlarının siber zorbalık/mağduriyet üzerine etkisi , siber zorbalık/mağduriyetin yaşa, cinsiyete ve ailenin gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda siber zorbalık/mağduriyet davranışları açısından yaşa göre ve ailenin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Cinsiyete göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Erkeklerin siber zorbalık yapma oranının kızlara göre daha yüksek olduğu , aynı zamanda erkeklerin daha çok siber mağduriyete uğradıkları görülmektedir. Riskli internet davranışında bulunanların diğer kullanıcılara göre daha yüksek oranda siber zorbalığa maruz kaldıkları ve siber zorbalıkta buldukları

tespit edilmiştir. Öz-değerlerin riskli internet davranışları ile karşılaştırılmasında; öz-değerin fiziksel görünüm alanında yapılandırılmasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu, bu kişilerin riskli internet davranışlarını diğer kullanıcılara göre daha yüksek oranda gösterdikleri tespit edilmiştir. Erdem alanında öz-değerlerini yapılandıran kişilerde riskli internet davranışlarının negatif yönde olduğu aile alanında yapılandıranlarda negatif yönde olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmada içsel öz-değer alanlarının siber zorbalıkla ilgili davranışları negatif yordadığı, dışsal öz-değer alanlarının siber zorbalık davranışlarını pozitif yordadığı tespit edilmiştir.

Çelen, Çelik, Seferoğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada konu ile ilgili çeşitli çalışmalarla birlikte Avrupa Çevrim-içi Çocuklar Araştırma Projesi Türkiye bulguları incelenmiştir. Çalışmada Türkiye’de çocukların ve gençlerin internette karşılaştıkları riskli durumlar, bu durumlar karşısındaki ebeveyn tutumları ve çevrim-içi risklerden çocukları korumak için alınabilecek önlemler üzerinde durulmuştur. Çevrim-içi erişim ve kullanım olanaklarının artması ile çevrim-içi risklerin de arttığının vurgulandığı araştırmada; bu durumun riskler karşısında bilinçlendirme çalışmaları yapılarak azaltılabileceği vurgulanmaktadır. Çevrim-içi riskler arasında şiddet ve cinsellik içeren sitelere kolay erişim, tehlikeli insanlarla iletişim, oyunlara aşırı bağımlılık en başta gelen riskler arasında görülmüştür. Ayrıca internetin ve sosyal paylaşım ortamlarının zararlı propaganda aracı olarak kullanılmasının yarattığı riskler vurgulanmaktadır. Çocukların karşı karşıya oldukları çevrim-içi risklerden ebeveynlerin yeterince haberdar olmadıkları ve yeterince önemsemedikleri tespit edilmiştir. Ebeveynlerin bir kısmının filtre programı, internet sitelerinin takibi vb. kontrol yöntemleriyle çocuklarını çevrim-içi risklerden korumaya çalıştığı ancak ebeveynlerin genelde bu alanda yeterli bilinç düzeyine sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Araştırmada; çevrim-içi risklerden koruma politikalarının dengeli olarak geliştirilmesi gerektiği aksi taktirde çevrim-içi riskleri azaltmak için uygulanan yöntemlerin riski azaltırken çocukların internetteki fırsatlardan yeterince yararlanamamasına neden olabileceği vurgulanmaktadır.

Özdemir ve Akar (2011) tarafından yapılan araştırmada; Ankara ve İstanbul’deki üç lisede rastlantısal olarak seçilen 336 öğrencinin görüşleri değerlendirilmiştir. Lise öğrencilerinin siber zorbalıkla karşılaşma durumları ve siber zorbalığın yaşandığı ortamların ele alındığı araştırmada; erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında siber mağdur olma açısından bir fark olmadığı ancak erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin son bir ay içerisinde %14’ünün siber zorbalığa maruz

kaldığı, %10'unun ise siber zorbalık yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sınıf ve yaş düzeyleri açısından siber zorbalık davranışı farklılık göstermemektedir. İnternet kullanım süreleri açısından siber zorbalığa maruz kalma değişkenlik göstermemektedir ancak 5 saatten fazla internette kalan kişilerin diğer kullanıcılara göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları görülmüştür. Siber zorbalığın en çok yapıldığı ortam sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları olarak tespit edilmiştir.

Yaman ve Peker (2011) ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin görüşlerini nitel desende inceledikleri araştırmada Sakarya ilinde öğrenim görmekte olan 14 öğrencinin görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun kimliklerini gizlemek suretiyle siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğunun ad koyma, lakap takma şeklinde siber dilsel zorbalık yaptıkları görülmüştür. Katılımcılar, siber zorbalık yapma nedeni olarak; arkadaş ortamını, can sıkıntısı, kendisine daha önce yapıldığından karşılık verme, intikam alma duygusunu belirtmektedirler. Araştırmaya katılan öğrenciler siber zorbalığı devam ettirme nedenlerinin; eğlenceli bulma ve kendini iyi hissetme, sosyal ilişkiler geliştirme olduğunu belirtmektedir. Siber mağdur olma durumunda erkeklerde daha çok öfke, kızlarda ise daha çok üzüntü duygusunun yoğun olarak yaşandığı tespit edilmiştir. Öfke ve üzüntüden sonra en çok hissedilen duygu durumu intikam almak olarak görülmektedir.

Manap (2012) tarafından yapılan araştırmada; Samsun ilinde bulunan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin farklı değişkenlere göre siber zorbalık davranışları incelenmiştir. Samsun İli'nin merkeze ilçelerinde 2 özel ve 7 resmi ilköğretim kurumunda 6., 7., ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 559 kız, 583 erkek toplam 1142 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmada erkek öğrencilerin siber zorbalık düzeyi kız öğrencilere göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça siber zorbalık düzeyinin de arttığı görülmektedir. İnternet kullanım sıklığı arttıkça siber zorbalık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir. İnterneti sosyal paylaşım sitelerini girme amaçlı kullanan öğrencilerin, interneti ders ve ödev amaçlı kullananlara göre zorbalık düzeyleri daha yüksek görülmüştür. Herhangi bir sosyal aktiviteye katılan öğrencilerle katılmayan öğrencilerin siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir. Aksiyon/macera, korku/gerilim, savaş ve bilim kurgu türünde yayınlara ilgi duyan öğrencilerin siber zorbalık düzeyi Romantik/Aşk ve Komedi türü yayınlara ilgi duyan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Eroğlu, Peker, itemel (2012) tarafından yapılan araştırmada boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılık etkisini incelemektir. Sakarya ilinde çeşitli liselerde renim gören 193 kız ve 137 erkek 330 ğrenci üzerinde yapılan araştırmada; siber zorba/kurban olma durumu ile boyun eğici davranışlar arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu, boyun eğici davranışları diğerlerinden fazla gösteren kişilerin daha yüksek oranda siber zorbalık davranışları sergiledikleri ve siber zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları belirlenmiştir. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla boyun eğici davranışlarda buldukları ve buna paralel olarak daha çok siber zorbalık davranışları sergiledikleri tespit edilmiştir. Siber mağduriyet açısından kız ve erkekler arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık arasındaki ilişkiye, cinsiyetin tam aracılık ettiğini boyun eğici davranışlar ile siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılık etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1 Evren

Bu araştırmanın evreni 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında Samsun ilinde merkez ve ilçelerde öğrenim görmekte olan lise 9. Sınıf, 10. Sınıf, 11. Sınıf, ve 12.Sınıf öğrencileridir. Samsun ilinin 17 ilçesinde öğrenim görmekte olan 34.845 'i erkek, 32.792'si kız olmak üzere toplam 67.637 lise öğrencisi araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Evreni oluşturan lise öğrencilerinin ilçelere ve cinsiyete göre dağılımları Tablo – 1'de, sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo – 2'de verilmiştir.

Tablo – 1. Evreni oluşturan Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve İlçelere Göre Dağılımları.

İLÇELER		ERKEK	KIZ
ALAÇAM	1478	759	719
ASARCIK	700	376	324
ATAKUM	8261	5015	3246
AYVACIK	731	376	355
BAFRA	9133	4516	4617
CANİK	2781	1326	1455
ÇARŞAMBA	8371	4275	4096
HAVZA	2436	1364	1072
İLKADIM	19985	9215	10770
KAVAK	934	481	453
LADİK	1453	961	492
ONDOKUZMAYIS	1115	551	564
SALIPAZARI	696	368	328
TEKKEKÖY	1831	1306	525
TERME	3590	1823	1767
VEZİRKÖPRÜ	3763	1957	1806
YAKAKENT	379	176	203
Toplam	67.637	34.845	32.792

Tablo – 2. Evreni oluşturan Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve İlçelere ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.

İLÇELER	9. Sınıf Erkek	9. Sınıf Kız	10. Sınıf Erkek	10. Sınıf Kız	11. Sınıf Erkek	11. Sınıf Kız	12. Sınıf Erkek	12. Sınıf Kız
ALAÇAM	323	246	146	162	172	187	118	124
ASARCIK	204	132	65	85	54	64	53	43
ATAKUM	1662	1088	1094	726	1103	806	1156	626
AYVACIK	193	143	114	106	33	61	36	45
BAFRA	1741	1499	980	1090	914	978	881	1050
CANİK	637	499	292	370	221	318	176	268
ÇARŞAMBA	1628	1429	951	957	880	846	816	864
HAVZA	494	325	302	245	299	246	269	256
İLKADIM	3320	3195	2044	2565	1800	2386	2051	2624
KAVAK	209	138	109	101	79	109	84	105
LADİK	386	148	198	111	191	114	186	119
ONDOKUZMAYIS	216	162	96	132	114	124	125	146
SALIPAZARI	186	142	93	95	52	57	37	34
TEKKEKÖY	546	229	283	116	244	85	233	95
TERME	689	610	424	411	344	378	366	368
VEZİRKÖPRÜ	757	633	433	506	386	340	381	327
YAKAKENT	60	58	54	48	34	48	28	49
Ara Toplam	13251	10676	7678	7826	6920	7147	6996	7143
Genel Toplam	23927		15504		14067		14139	

3.2 Örneklem

%95 güven %3,1 hoşgörü miktarıyla 67.637 kişilik öğrenci kitlesi içerisinde 955 öğrenci örneklem seçilmiştir. Seçilen örneklem sınıf düzeylerine göre orantısal olarak dağıtılmıştır. Örneklem olarak seçilen öğrencilerin ilçeler, cinsiyete ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo - 3'te verilmiştir.

Tablo – 3. Örneklem olarak seçilen Lise Öğrencilerinin İlçelere, Cinsiyetlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.

	ERKEK	KIZ	9. ERKEK	9. KIZ	10. ERKEK	10. KIZ	11. ERKEK	11. KIZ	12. ERKEK	12. KIZ
ALAÇAM	11	10	5	3	2	2	2	3	2	2
AŞARCIK	6	5	3	2	1	1	1	1	1	1
ATAKUM	70	45	23	15	15	10	16	11	16	9
AYVACIK	6	5	3	2	2	1	0	1	1	1
BAFRA	64	65	25	21	14	15	13	14	12	15
CANIK	18	20	9	7	4	5	3	4	2	4
ÇARŞAMBA	60	58	23	20	13	14	12	12	12	12
HAVZA	19	15	7	5	4	3	4	3	4	4
İLKADIM	130	152	47	45	29	36	25	34	29	37
KAVAK	7	6	3	2	2	1	1	2	1	1
LADİK	14	8	5	2	3	2	3	2	3	2
ONDOKUZMAYIS	8	8	3	2	1	2	2	2	2	2
SALIPAZARI	6	4	3	2	1	1	1	1	1	0
TEKKEKÖY	18	7	8	3	4	2	3	1	3	1
TERME	26	25	10	9	6	6	5	5	5	5
VEZİRKÖPRÜ	27	26	11	9	6	7	5	5	5	5
YAKAKENT	2	4	1	1	1	1	0	1	0	1
Toplam	492	463	189	150	108	109	96	102	99	102

3.3 Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmaya katılan öğrencilerden ‘Sanal Zorba/Kurban Ölçeği’ ve ‘Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği’ yolu ile toplanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni siber zorbalık puanları olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri, durumluk sürekli öfke puanları, cinsiyet, sınıf düzeyi olarak tespit edilmiştir.

3.4 Sanal Zorba/Kurban Ölçeği

Yapılan araştırmada; Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen Siber Zorba/Kurban ölçeği kullanılmıştır.

Ölçek geliştirme çalışması 2008-2009 Eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde öğrenim gören 450 öğrenciden alınan verilere göre yapılmıştır. Birisi özel, ikisi devlet okulu olmak üzere 3 ilköğretim okulunun 6., 7. ve 8. sınıflarında okuyan 450 öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde yapılan istatistiki çalışma ile ölçek geliştirilmiştir.

Ölçek geliştirme çalışmaları kapsamında ölçeğin hedef grubu olan ilköğretim II. Kademe öğrencileri, anne ve babaları, öğretmenleri ile görüşmeler yapılmış, alan yazını incelenmek sureti ile madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunda 30 madde yer almıştır. Ölçekte belirtilen maddelerin katılımcıları ne ölçüde ifade ettiğinin belirtilmesi için beşli Likert tipi puanlama oluşturulmuştur. Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2), Hiçbir Zaman (1) olarak derecelendirme yapılmıştır. Ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliliği için gerekli uzmanlar belirlenmiş ve uzmanların incelemeleri sonucunda ölçek maddeleri 23'e indirilmiştir. Daha sonra yapılan geçerlilik, güvenirlik çalışmalarında madde sayısı 19'a indirilmiştir.

Ölçekte siber zorbalık davranışlarını ifade eden 19 madde iki ayrı sütun halinde cevaplandırılmaktadır. Birinci sütunda 'Bana yapıldı' siber kurban olma durumunu belirlemeyi amaçlamaktadır, 2. sütunda 'Ben Yaptım' siber zorba olma durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Paralel iki ölçekten oluşmaktadır.

Sanal zorba/Kurban ölçeği üç faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Bu üç madde 'Sanal ortamda cinsel zorba/kurban', 'Sanal ortamda engelleme ve zarar verme', 'Sanal ortamda söylenti çıkartma' olarak belirlenmiştir.

3.5 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Puanlanması

Ölçekte belirtilen maddelerin katılımcıları ne ölçüde ifade ettiğinin belirtilmesi için beşli Likert tipi puanlama oluşturulmuştur. Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2), Hiçbir Zaman (1) olarak derecelendirme yapılmıştır.

Ölçeğin sanal zorba ve sanal kurban boyutlarında 19 soruya paralel olarak cevap verilmektedir. Testin paralel iki bölümünün her birinden alınabilecek en yüksek puan 95, alınabilecek en düşük puan ise 19'dur. Ölçekten alınan puanlar arttıkça sanal zorba ve sanal kurban olma durumu da artmaktadır

3.6 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Geçerliliği

Ölçeğin geçerlilik çalışmaları kapsam ve görünüş geçerliliği için uzmanlara başvurulmuş ve gerekli düzeltmeler bu doğrultuda yapılmıştır. Yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışmaları için ölçek çalışma grubuna uygulanmıştır. Yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Geçerlilik çalışmalarında ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi ve Doğrulatoryıcı faktör analizi çalışmaları yapılmış ve elde edilen bulgular doğrultusunda testin geçerli bir test olduğu tespit edilmiştir.

3.7 Sanal Zorba/Kurban Ölçeğinin Güvenirliği

Güvenirlik çalışmaları kapsamında İç Tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Sanal zorba ölçeğinin toplam iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Sanal Kurban ölçeğinin toplam güvenilirlik katsayısı ise; .81'dir.

Bu veriler sanal zorba/kurban ölçeğinin güvenilir olduğunu göstermektedir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında ölçeğin psikometrik özellikleri açısından kullanılabilir niteliklerde olduğu görülmüştür.

3.8 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği

Yapılan araştırmada; Spielberger (1983) tarafından geliştirilen, Türkiye uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılan 34 maddelik Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği kullanılmıştır. Ergen ve yetişkinlere uygulanan bir ölçek formudur. Zaman sınırlaması yoktur. 6 Alt ölçekten oluşmaktadır.

Ölçek geliştirme çalışmaları kapsamında 30 maddelik ilk ölçek formu 146 üniversite öğrencisine ve 270 askere uygulanmış iç tutarlılığı yüksek 20 madde belirlenmiştir. Bu maddeler durumluk öfkeyi ve sürekli öfkeyi ölçmeyi amaçlayan maddelerdir. İkinci aşamada ise öfkenin ifade edilme tarzının da önemli olduğu düşünülerek yeni maddeler eklenmiştir.

3.9 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Puanlanması

Ölçeğin puanlaması dörtlü derecelendirme ile yapılmaktadır. Maddelerde verilen duygu ifadelerinin karşısında ‘Sizi ne kadar tanımlıyor?’ sorusuna Hiç Tanımlamıyor (1), Biraz Tanımlıyor (2), Oldukça Tanımlıyor (3), Tümüyle tanımlıyor (4) verilen cevaplar, ifadelerin yanlarında belirtilen değerlerde puanlanmaktadır.

3.10 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Geçerliliği

Ölçeğin asıl formunun geçerlilik çalışmaları kapsamında daha önceden geçerliliği kanıtlanmış testlerle arasındaki korelasyona bakılmış ve korelasyon değerleri istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Yapı geçerliğinin sınanmasında ise faktör analizi ve hipotez sınama yöntemleri kullanılmıştır.

Türkiye uyarlamasında elde edilen veriler Varimax tekniği ile 3’lü faktör analizine tabi tutularak faktör yapıları incelenmiştir. Yapılan geçerlik çalışmalarında testi geçerliğinin olduğu tespit edilmiştir.

3.11 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeğinin Güvenirliği

Asıl ölçek formunun Cronbach Alfa değerleri .73 ile .84 arasında bulunmuştur. Türkiye uyarlamasında ise ölçeğin her boyutu için güvenilirlik katsayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna göre; sürekli öfke boyutu için Cronbach Alfa değeri .79, Kontrol altına alınmış öfke boyutu için .84, Dışa vurulmuş Öfke Boyutu için .78, bastırılmış öfke boyutu için .62 bulunmuştur. Dolayısı ile ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

3.12 Verilerin Toplanması ve Analizi

‘Siber zorba/kurban ölçeği’ ve ‘Durumluk Sürekli Öfke Ölçekleri’ 17 ilçede belirtilen örneklem oranında sınıf ortamında uygulanmıştır. İki ölçek öğrencilere aynı anda

uygulanmıştır. Uygulama yapılan açıklamalarla birlikte ortalama 25 dakikalık süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Anketlerin uygulama sonrası kontrolleri yapılarak eksik doldurulan, doldurulmayan, sınıf ve cinsiyet bilgileri yer almayan anketler tespit edilerek (23 anket formu) değerlendirmeye alınmamıştır.

Durumluk öfke ölçeğinden alınan puanlarla , siber zorba, siber kurban puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Veriler SPSS ile analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılışı gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Test sonucunda kurban olma, zorba olma ve öfke düzeylerinin normal dağılışı göstermediği tespit edilmiştir. Normal dağılım göstermeyen veriler arasındaki korelasyon analizi Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre veriler analiz edildiğinde öncelikle verilerin normal dağılışı gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Veriler normal dağılışı göstermediğinden grup karşılaştırmaları Kruskal-Wallis ile incelenmiştir. Hangi sınıf düzeylerinin hangi puanları arasında farklılık gösterdiği ikili karşılaştırmalarla Mann-Whitney U ile incelenmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde; lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı, cinsiyete, sınıf düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadıkları analiz edilmektedir.

Öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Test sonucunda kurban olma, zorba olma ve öfke düzeylerinin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir (Tablo – 4.).

Tablo - 4. Shapiro-Wilk Normallik Testi

	Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Kurban Olma	,541	955	,000
Zorba Olma	,427	955	,000
Durumluluk Öfke	,987	955	,000

4.1 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Arasındaki İlişki ve Siber Zorba Olma ile Siber Kurban Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Denence:1 Lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Denence 2: Lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Denence 3: Lise öğrencilerinin siber zorba olma düzeyleri ile siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Normal dağılım göstermeyen veriler arasındaki korelasyon analizi Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Spearman korelasyon analizi sonuçları Tablo – 5.’de verilmiştir.

Tablo - 5. Spearman Koralasyon Analizi

	Kurban Olma	Zorba Olma
Kurban Olma	---	
Zorba Olma	r=0.560 p=0.000	---
Durumluluk Öfke	r=0.346 p=0.000	r=0.353 p=0.000

Tablo – 5’deki sonuçlar incelendiğinde kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.560$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır.

Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilidir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.346 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.353’tür.

Elde edilen sonuçlar denenceleri destekler niteliktedir.

4.2 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyi Arasında Sınıf Seviyelerine Göre Farklılığın ve Siber Zorba/Kurban Olma Durumunun İncelenmesi

Denence 4: Lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri farklılık göstermektedir.

Sınıf düzeylerine göre kurban olma düzeyleri, zorba olma düzeyleri ve öfke düzeyleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo – 6’ da verilmiştir. Tablo – 6’ya göre;

Tablo - 6. Sınıf Düzeylerine Göre Zorba Olma, Kurban Olma, Durumluluk Sürekli Öfke Arasındaki Korelasyon Analizi

		Kurban Olma	Zorba Olma
9.Sınıf	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.515 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.347 p=0.000	r=0.319 p=0.000
10.Sınıf	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.482 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.338 p=0.000	r=0.343 p=0.000
11.Sınıf	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.664 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.225 p=0.000	r=0.353 p=0.000
12.Sınıf	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.572 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.390 p=0.000	r=0.314 p=0.000

Tablo - 6'ya göre: 9. Sınıf öğrencileri incelendiğinde kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.515$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.347 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.319 olarak bulunmuştur.

10. Sınıf öğrencileri incelendiğinde kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.482$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.338 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.343 olarak bulunmuştur.

11. Sınıf öğrencileri incelendiğinde kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.664$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.225 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.353 olarak bulunmuştur.

12. Sınıf öğrencileri incelendiğinde kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.572$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.390 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.314 olarak bulunmuştur.

Sınıf düzeyine göre kurban, zorba ve öfke puanlarının normal dağılışı gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Shapiro-Wilk testi sonucuna göre verilerin normal dağılışı göstermediği görülmüştür ($p<0.05$). Veriler normal dağılışı göstermediğinden grup karşılaştırmaları Kruskal-Wallis ile incelenmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda

sınıf düzeylerine göre kurban ($p=0.003$), zorba ($p<0.0001$) ve öfke ($p<0.0001$) puanları arasında fark vardır. Her bir sınıf düzeyine göre kurban, zorba ve öfke puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo2 de verilmiştir. Hangi sınıf düzeylerinin hangi puanları arasında farklılık gösterdiği ikili karşılaştırmalarla Mann-Whitney U ile incelenmiştir. Mann Whitney U testi sonuçları Tablo – 7’de verilmiştir. 9. ve 10. Sınıf düzeylerinin sadece öfke puanları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.0001$). 9. ve 11. Sınıf düzeylerinin kurban($p=0.009$), zorba($p=0.000$) ve öfke($p=0.000$) puan ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde tablodaki boyalı alanla belirtilen puan türleri açısından sınıf düzeyleri farklılık göstermektedir.

Tablo – 7. Sınıf Düzeylerinin Karşılaştırılması Mann Whitney U Testi.

p (olasılık) değerleri			
Sınıf Düzeyleri	Kurban	Zorba	Öfke
9-10	0.289	0.102	0.0001
9-11	0.009	0.000	0.000
9-12	0.001	0.000	0.000
10-11	0.154	0.019	0.277
10-12	0.033	0.054	0.708
11-12	0.654	0.574	0.431

Tablo- 7’de sadece 9.sınıf öğrencilerinin öfke puanları diğer sınıf öğrencilerinin öfke puanlarından farklılık göstermektedir. İlerleyen sınıflardaki öğrencilerin öfke puanları 9.sınıf öğrencilerinin öfke puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Sınıf düzeylerine göre Kurban, Zorba ve Durumluk Öfke puanlarına ilişkin istatistikler Tablo – 8’ de verilmiştir.

Tablo - 8. Sınıf Düzeylerine Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.

Sınıf	İstatistiki Değerler	Kurban	Zorba	Öfke
9.Sınıf	Ortalama	21,6460	20,1593	68,3038
	Standart Sapma	6,44768	3,82355	11,28120
	Medyan	19,0000	19,0000	68,0000
	Minimum	19,00	19,00	38,00
	Maksimum	74,00	64,00	106,00
10.Sınıf	Ortalama	21,9032	21,1475	72,9171
	Standart Sapma	5,83372	5,64837	12,47340
	Medyan	19,0000	19,0000	71,0000
	Minimum	19,00	19,00	44,00
	Maksimum	58,00	61,00	122,00
11. Sınıf	Ortalama	22,2525	21,5505	73,7626
	Standart Sapma	5,50467	5,83226	11,11176
	Medyan	20,0000	19,0000	74,0000
	Minimum	19,00	19,00	39,00
	Maksimum	55,00	62,00	106,00
12. Sınıf	Ortalama	21,8358	21,0149	73,3134
	Standart Sapma	4,57252	4,35486	11,83538
	Medyan	20,0000	19,0000	72,0000
	Minimum	19,00	19,00	34,00
	Maksimum	55,00	50,00	116,00
Toplam	Ortalama	21,8702	20,8524	71,5382
	Standart Sapma	5,75531	4,86831	11,87520
	Medyan	20,0000	19,0000	71,0000
	Minimum	19,00	19,00	34,00
	Maksimum	74,00	64,00	122,00

Elde edilen sonuçlar denenceleri destekler niteliktedir.

4.3 Durumluk Öfke Düzeyi ile Siber Zorba/Kurban Olma Düzeyi Arasında Cinsiyete Göre Farklılığın ve Siber Zorba/Kurban Olma Durumunun İncelenmesi

Denence 5: Lise öğrencilerinin cinsiyete göre durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba/kurban olma düzeyleri farklılık göstermektedir.

Cinsiyete göre kurban olma düzeyleri, zorba olma düzeyleri ve öfke düzeyleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo – 9’da verilmiştir.

Tablo - 9. Cinsiyete Göre Zorba Olma, Kurban Olma, Durumluk Sürekli Öfke Düzeyleri Arasındaki Korelasyon

		Kurban Olma	Zorba Olma
Kız	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.456 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.306 p=0.000	r=0.324 p=0.000
Erkek	Kurban Olma	---	
	Zorba Olma	r=0.641 p=0.000	---
	Durumluluk Öfke	r=0.388 p=0.000	r=0.400 p=0.000

Tablo – 9’a göre; Kız öğrencilerin kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.456$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.306 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.324 olarak bulunmuştur.

Erkek öğrencilerin kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.641$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.388 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.400 olarak bulunmuştur.

Cinsiyet değişkenine göre kurban, zorba ve öfke puanlarının normal dağılış gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Shapiro-Wilk testi sonucuna göre verilerin normal dağılış göstermediği görülmüştür ($p<0.05$). Veriler normal dağılış göstermediğinden grup karşılaştırmaları Mann Whitney U testi ile incelenmiştir. Mann Whitney U testi sonucuna göre kurban ($p=0.028$) ve zorba ($p=0.000$) puan ortalamaları arasında farklılık var iken öfke ($p=0.294$) puanları arasında farklılık yoktur. İlgili puan türlerinin cinsiyete göre tanımlayıcı istatistikleri Tablo – 10’da verilmiştir.

Tablo - 10. Cinsiyete Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.

Cinsiyet		Kurban	Zorba	Öfke
Kız	Ortalama	21,6911	20,0324	71,8467
	Standart Sapma	6,04507	3,10024	11,77385
	Medyan	19,0000	19,0000	71,0000
	Minimum	19,00	19,00	34,00
	Maksimum	74,00	47,00	122,00
Erkek	Ortalama	22,0386	21,6240	71,2480
	Standart Sapma	5,46946	5,98121	11,97449
	Medyan	20,0000	19,0000	70,0000
	Minimum	19,00	19,00	41,00
	Maksimum	62,00	64,00	119,00
Total	Ortalama	21,8702	20,8524	71,5382
	Standart Sapma	5,75531	4,86831	11,87520
	Medyan	20,0000	19,0000	71,0000
	Minimum	19,00	19,00	34,00
	Maksimum	74,00	64,00	122,00

Sınıf düzeyleri baz alındığında yani her sınıfı kendi içerisinde cinsiyet değişkenine göre değerlendirdiğimizde birinci sınıfta kurban($p=0.557$), zorba($p=0.060$) ve öfke($p=0.533$) puan ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı çıkmamıştır. İkinci sınıfta ise sadece zorba ($p=0.005$) puanları arasında farklılık bulunmuş, kurban ($p=0.266$) ve öfke ($p=0.533$) puanları arasında farklılık bulunmamıştır. Üçüncü sınıflarda ise kurban($p=0.005$) ve zorba($p=0.000$) puanları arasında farklılık var iken öfke ($p=0.587$) puanları arasında farklılık bulunmamıştır. Dördüncü sınıflarda kurban($p=0.020$) ve zorba($p=0.000$) puanları arasında farklılık var iken öfke ($p=0.725$) puanları arasında farklılık bulunmamıştır. İlgili tanımlayıcı istatistikler Tablo – 11’de verilmiştir.

Elde edilen sonuçlar denenceleri destekler niteliktedir.

Tablo - 11. Sınıflar Düzeyinde Cinsiyete Göre Kurban, Zorba, Durumluk Sürekli Öfke Puanlarına İlişkin İstatistikler.

Sınıf_Düzeıı	Cinsiyet	Kurban	Zorba	Öfke	
9.Sınıf	Kız	Ortalama	22,4600	20,1067	68,8667
		Standart Sapma	8,27110	3,64930	11,34313
	Erkek	Ortalama	21,0000	20,2011	67,8571
		Standart Sapma	4,42430	3,96552	11,24182
	Toplam	Ortalama	21,6460	20,1593	68,3038
		Standart Sapma	6,44768	3,82355	11,28120
10.Sınıf	Kız	Ortalama	21,7615	20,2844	73,2661
		Standart Sapma	6,03370	3,81540	12,22145
	Erkek	Ortalama	22,0463	22,0185	72,5648
		Standart Sapma	5,64922	6,94165	12,76991
	Toplam	Ortalama	21,9032	21,1475	72,9171
		Standart Sapma	5,83372	5,64837	12,47340
11. Sınıf	Kız	Ortalama	21,0098	19,8039	72,9804
		Standart Sapma	3,41080	1,71793	10,26383
	Erkek	Ortalama	23,5729	23,4062	74,5938
		Standart Sapma	6,85910	7,78741	11,94512
	Toplam	Ortalama	22,2525	21,5505	73,7626
		Standart Sapma	5,50467	5,83226	11,11176
12. Sınıf	Kız	Ortalama	21,1667	19,8824	73,5784
		Standart Sapma	3,74717	2,37684	12,63065
	Erkek	Ortalama	22,5253	22,1818	73,0404
		Standart Sapma	5,22034	5,49278	11,01383
	Toplam	Ortalama	21,8358	21,0149	73,3134
		Standart Sapma	4,57252	4,35486	11,83538

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada; Lise öğrencilerinin durumluk öfke düzeyleri ile siber zorba, siber kurban olma düzeyleri arasındaki ilişki, Lise öğrencilerinin Siber zorba olma ve siber kurban olmaları arasındaki ilişkiler, cinsiyet ve sınıf düzeyleri değişkenleri ele alınarak incelenmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda; Lise öğrencilerinin Siber zorba olma düzeyi ile siber kurban olma düzeyi arasında aynı yönlü anlamlı bir korelasyon olduğu, siber zorbalık düzeyi arttıkça siber kurban olma düzeylerinin de arttığı, Durumluk Sürekli Öfke ölçeği puanları ile siber zorba/kurban olma arasında aynı yönlü ancak zayıf düzeyde bir ilişkinin olduğu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha çok siber zorbalık yaptıkları ve daha çok siber zorbalığa uğradıkları, öfke puanlarının sınıf düzeylerine göre değişim göstermediği, sınıf düzeylerine göre siber zorba/kurban olma durumlarının değiştiği, ilçeler düzeyinde değerlendirildiğinde çok büyük farklılıkların görülmediği bulgularına ulaşılmıştır.

5.1. Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri ile Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin Karşılaştırılması

Araştırmadan elde edilen veriler öncelikle verilerin normal dağılış gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Test sonucunda kurban olma, zorba olma ve öfke düzeylerinin normal dağılış göstermediği tespit edilmiştir. Normal dağılış göstermediği tespit edildiğinden veriler arasındaki korelasyon Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin Durumluk Sürekli Öfke ölçeğinden aldıkları puanlarla Siber zorba/Kurban ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Öfke düzeyi ile kurban olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon

katsayısı 0.346 iken, öfke düzeyi ile zorba olma düzeyi arasındaki Spearman korelasyon katsayısı 0.353'tür. Ancak bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir.

Öfke ve Saldırganlığın, kendini ifade edebilme, sosyal beceriler, öfke kontrolü, doğru iletişim gibi kavramlarla son derece ilişkili olduğu bilinmektedir. Olumlu sosyal ilişkiler kuran ve doğru iletişim kanallarını kullanarak kendini ifade edebilme becerisi geliştiren kişilerin diğer insanlara göre daha az saldırganlık davranışı gösterdiği ve öfkelerini kontrol altında tutabildikleri bilinmektedir.

Siber zorbalığa daha yatkın olan kişilerde; az gelişmiş sosyal becerilerin, psikolojik sorunların, düşük benlik algısının, yüksek sosyal kaygının, saldırganlık davranışların, yetersiz sosyal iletişim ve yetersiz aile içi iletişiminin daha fazla görüldüğü rapor edilmiştir.

Yapılan araştırmada öfke puanları ile siber zorba/ kurban olma arasında düşük de olsa bir ilişkinin bulunması manidardır. Hem siber zorbalık davranışı göstermenin hem de kurban olmanın öfke kontrolü ve iletişim becerileri ile ilişkilidir. Literatür tarandığında yapılan pek çok araştırmada bu bulguları destekleyecek sonuçlar mevcuttur.

Siber zorbalığa maruz kalma durumunda pek çok duygusal semptomların ortaya çıktığı, kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre daha fazla duygusal tepkilerin ortaya çıktığı görülmektedir (Dooley ve Arkadaşları, 2010).

Şahin (2009) Tarafından yapılan araştırmada; siber zorbalığa maruz kalma durumunda öfke ve nefret duygusunun her iki cinsiyet için de öncelikli olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Ayas ve Horzum (2012) Tarafından 413 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; sanal zorbalık karşısında öğrencilerin en çok hissettikleri duygunun kızgınlık, moral bozukluğu ve üzüntü olduğunu tespit etmişlerdir.

Kanoğlu (2008) 1072 lise ğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada; haksızlığa uğradığını düşünen, okul başarısızlığı yaşayan, ailesi ve arkadaşlarından kısıtlama gören, aile içi ilişkileri zayıf olan öğrencilerin diğerlerine oranla öfke düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Hakan (2008) Tarafından 5. ve 8. Sınıflarda 250 ortaokul ğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık davranışları ile karşı karşıya kalan öğrencilerin bu davranışlarla daha az karşı karşıya kalan öğrencilere oranla daha çok durumluk Sürekli fke belirtileri gösterdikleri, 5. Sınıf ğrencilerinde ise tam tersi bir durumun olduğu tespit edilmiştir.

Peren ve Arkadaşları (2010) 1694 ğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada; Siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin öncelikli olarak depresyon belirtileri gösterdiklerini saptamışlardır. Saf Kurban olan öğrencilerin, saf zorba olan öğrencilere göre daha yüksek oranda depresyon belirtileri gösterdikleri saptanmıştır.

König, Golwitzer, Steffgen,(2009) 473 kişi üzerinde online olarak yaptıkları araştırmada; Geleneksel zorbalığa uğrayan kişilerin bir intikam eylemi olarak siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. Siber zorbalığı yüksek oranda kendilerine geleneksel zorbaca davranışta bulunan kişilere karşı yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Arıcağ (2009) Tarafından yapılan bir araştırmada; herhangi bir siber zorbalık deneyimi ile karşılaşmamış kişilerin siber zorbalık deneyimi yaşayanlara göre anlamlı düzeyde düşük psikiyatrik belirtiler gösterdikleri, siber zorbalığın en önemli psikiyatrik yordayıcısının düşmanca duygular ve psikotik belirtiler olduğunu tespit etmiştir.

Eroğlu, Peker, Çitemel (2012) Tarafından yapılan araştırmada, boyun eğici davranışlar gösterme ile siber zorba/kurban davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, boyun eğici davranışları daha fazla gösteren kişilerin diğer kişilere göre daha çok siber zorba/ mağdur deneyimleri yaşadıkları tespit edilmiştir.

Beran ve Li (2007) yaptıkları araştırmada okul zorbalığı ile siber zorbalık arasında aynı yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu, okul zorbalığı deneyimi olanların siber zorbalık deneyimi yaşamalarının daha yüksek bir ihtimal olduğunu tespit etmişlerdir.

Smith ve Arkadaşları (2007) 533 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada geleneksel zorbalık mağdurlarının diğer kişilere oranla daha fazla siber zorbalık yapma eğiliminde olduklarını saptamıştır.

Dempsey ve Arkadaşları (2009) 1684 öğrenci üzerinde yaptıkları bir araştırmada; siber mağduriyetin depresyonla bir ilişkisinin olmadığı, sosyal anksiyete ile zayıf da olsa bir ilişkisinin olduğunu saptamışlardır.

Grigg (2010) Yaşları 8-54 Arasında değişen 32 katılımcı üzerinde yaptığı bir araştırmada; Sanal zorbalık davranışlarının insanları psikolojik açıdan çok olumsuz etkilediği, sanal zorbalığa uğrayan kişilerde kaygı, depresyon vb. olumsuz duyguların oluşabileceği, siber zorbaların sosyal anlamda yüz yüze yapamayacağı Şeyleri sanal ortamda isimlerini gizlemek suretiyle yapabildikleri , bir bakıma gelişmemiş sosyal iletişim becerilerinin siber zorbalık davranışlarında etkili olduğunu tespit etmiştir.

Çiftçi (2010) 474 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada ; lise öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Bu durum araştırmacı tarafından yüzyüze gelmeyen, beden teması olmayan, ses ve mimikleri kullanmayan kişilerin empatik ilişki kuramamasına bağlanmaktadır.

Manap (2012) 1142 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; aksiyon/macera, Korku/gerilim ve savaş, bilim kurgu türünde filmlere ilgi duyanların, romantik/aşk ve komedi filmlerine ilgi duyanlara göre daha yüksek siber zorbalık düzeylerine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Yaman ve Peker (2011) tarafından yapılan araştırmada; araştırmaya katılanların siber zorbalık yapma nedenlerinin arkadaş ortamı, can sıkıntısı, kendine daha önce yapılan davranışa karşılık verme ve intikam duygusu olduğunu, Siber zorbalığa maruz kalma durumunda erkeklerde öncelikli hissedilen duygunun öfke, kızlarda ise üzüntü olduğunu, bu duyguları intikam alma duygusunun takip ettiğini tespit etmiştir.

Yazgan (2007) 332 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, tolerans düzeyi yükseldikçe sürekli öfke düzeyinin ve öfkeyi dışa vurma düzeyinin anlamlı bir biçimde düştüğünü, tolerans düzeyi düştükçe sürekli öfke düzeyinin ve öfkeyi dışa vurma düzeyinin anlamlı bir biçimde yükseldiğini tespit etmiştir.

Öfke bireyin engellenmesi veya beklenmedik, istenmeyen durumlarla karşılaşması ve hoşa gitmeyen yaşantılar nedeniyle verdiği tepkidir. Doğru ifade edildiğinde sağlıklı bir duygu durumu olarak değerlendirilmektedir. Her insan zaman zaman öfkelenir ve öfkesi sonucunda bağırma, kızma, vurma vb. davranışlar sergiler. Yeni gelişmelerin ortaya koyduğu siber ilişkiler de insanları olumlu yada olumsuz etkileme gücüne sahiptir. Hatta bazen bu etki son derece şiddetli de olabilir. Örneğin internet üzerinden küfürleştikten sonra gerçek ortamlarda karşılaştıklarında birbirlerini öldüren vakalara rastlandığı gibi, internet üzerinden uğradığı zorbalık nedeni ile intihar eden vakalarda görölmektedir.

Teknolojik gelişmelerin yarattığı sosyal değerrişimler, yaşam tarzlarının modernleşmesi, ve kişiler arası ilişkilerin karmaşıklaşması nedeni ile insanlar pek çok açıdan etkilenmektedirler. Özellikle duygusal açıdan etkilenen insanın bu karmaşık durumlara bağlı olarak öfke başta olmak üzere çeşitli duygusal bozukluklar yaşaması muhtemeldir (Erözkan, 2006).

Literatür araştırmaları ve öfke duygusunun kökeni, nedenleri incelendiğinde araştırmada ortaya çıkan Öfke düzeyi arttıka siber zorba/ kurban olma düzeyinin artması bulgusu anlamlıdır. Her ne kadar aynı yönlü düşük düzeyli bir ilişki de olsa manidardır ve bu konu üzerinde farklı araştırmalar yapılabilir.

5.2. Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Olma Düzeyleri ile Siber Kurban Olma Düzeylerinin Karşılaştırılması

Araştırmadan elde edilen veriler öncelikle verilerin normal dağılışı gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Test sonucunda kurban olma, zorba olma ve öfke düzeylerinin normal dağılışı göstermediği tespit edilmiştir. Normal dağılışı göstermediği tespit edildiğinden veriler arasındaki korelasyon Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin Siber kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=0.560$, $p<0.0001$). Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Bu durum literatürdeki pek çok araştırmanın sonuçları ile uyumludur. Siber zorbalık davranışları ile siber mağduriyet yaşama sıklıkları paralellik arz etmektedir.

Sanal ortamlarda zorbalık yapan kişilerin yüksek oranda zorbalığa maruz kaldıkları, ve ya zorbalığa uğrayan kişilerin bir intikam aracı olarak sanal ortamda zorbalık yaptıkları yapılan pek çok araştırma bulgusunda ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık yapan kişilerin bir süre sonra kendilerinin de zorbalığa uğradıkları görülmektedir.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 228 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada; siber zorbalığa uğrama ile siber kurban olma arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Şahin(2009),Çetinkaya(2010),Eroğlu(2011),König, Gollwitzer, Steffgen(2009),Li(2007) ,Peren ve Arkadaşları (2010), Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Yaptıkları araştırmalarda daha fazla siber zorbalık yapan cinsiyet grubunun daha fazla siber zorbalıkla karşılaştığı bulgularına ulaşmışlardır. Bu bulgular siber zorbalık yapmakla siber mağduriyete uğramak arasında bir ilişkinin olduğunu görüşünü desteklemektedirler.

Sarak (2011) 587 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada; sanal zorba toplam puanları ile sanal kurban toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğunu, sanal zorba puanları arttıkça sanal kurban puanlarının da arttığı tespit etmiştir.

Siber zorbalığa uğrama veya siber zorbalığa maruz kalma; teknolojik iletişim araçlarının kullanım süresi, doğru olmayan riskli kullanımları ile yakın bir ilişki içerisinde. İnternet ve diğer sanal iletişim araçlarının riskli kullanımı istenmeyen davranışları da beraberinde getirmektedir. Siber zorbalık yapmak için sanal iletişim araçlarını kullanan kişiler aynı zamanda bu ortamda geçirdikleri uzun süreler, siber araçların kullanıldığı, internet kafe vb. riskli mekanlar, riskli sitelere erişim gibi nedenlerden dolayı kendileri de bir süre sonra kurban durumuna düşmektedirler. Kurban olan kişiler ise bir intikam ve rahatlama eylemi olarak zorbaca davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu zorbaca davranışlar öncelikli olarak kendilerine zorbalık yapan kişiye yöneldiğinden zorba- kurban olma arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Araştırmada elde edilen zorba- kurban ilişkisi orta düzeyde anlamlı bir ilişkidir.

Özdemir ve Akar (2011) Tarafından yapılan araştırmada; 5 saatten fazla internette kalan kişilerin diğer kullanıcılara göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları görülmüştür.

Literatür incelendiğinde saf zorba veya saf kurban olan kişilerin oranının , zorba-kurban olanlara göre çok daha düşük olduğu gözlenmektedir. Zorba yada kurban olarak olsun siber zorbalık deneyimi olan kişilerin her iki türden davranışı gösterme ihtimalleri artmaktadır. Dolayısı ile siber zorbaların kendilerinin de siber kurban olmaları, siber zorbalığa uğrayanların bir rahatlama ve intikam eylemi olarak siber zorbalık yapmaları mümkün görünmektedir. Araştırmada elde edilen bu yöndeki bulgu araştırmalar ve tanımlarla uyumludur.

5.3. Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri İle Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin ve Siber Zorba olma ile Siber Kurban Olma İlişkisinin Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması

Sınıf düzeyine göre kurban, zorba ve öfke puanlarının normal dağılış gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Shapiro-Wilk testi sonucuna göre verilerin normal dağılış göstermediği görülmüştür ($p < 0.05$). Veriler normal dağılış göstermediğinden

grup karşılaştırmaları Kruskal-Wallis ile incelenmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda sınıf düzeylerine göre kurban ($p=0.003$), zorba ($p<0.0001$) ve öfke ($p<0.0001$) puanları arasında fark vardır. Hangi sınıf düzeylerinin hangi puanları arasında farklılık gösterdiği ikili karşılaştırmalarla Mann-Whitney U ile incelenmiştir. 1. ve 2. Sınıf düzeylerinin sadece öfke puanları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.0001$). 1. ve 3. Sınıf düzeylerinin kurban ($p=0.009$), zorba ($p=0.000$) ve öfke ($p=0.000$) puan ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Öfke puanları sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir. 9.,10.,11. Sınıflarda sınıf düzeyi arttıkça öfke puanları da artmaktadır. Ancak 12. Sınıflarda artış düzenli değildir. 11.sınıflar hem öfke puanları hem de siber kurban ve siber zorbalık puanları açısından diğer sınıflardan daha yüksektir. 9. Sınıflar hem öfke puanları hem de siber zorbalık ve siber kurban puanları açısından diğer sınıflardan daha düşüktür.

Zorbalık düzeyi arttıkça kurban olma düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgu tüm sınıf düzeylerinde benzer bulunmuştur. Öfke puanları ile siber zorbalık, siber kurban olma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki vardır. Bu bulgu tüm sınıf düzeylerinde benzer bulunmuştur. Literatür incelendiğinde sınıf düzeylerine göre siber zorba, siber kurban olma davranışlarının olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcut olduğu gibi, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur.

Kowalski ve Limber (2007) Yaptıkları araştırmada; Sınıf düzeyleri arttıkça siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin de arttığını tespit etmişlerdir. Manap (2012) 1142 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; sınıf düzeyleri arttıkça siber zorbalık düzeylerinin de arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Özdemir ve Akar(2011) 336 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada; sınıf düzeylerine göre siber zorbalık davranışlarının anlamlı bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 228 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada siber zorbalık davranışlarının sınıf düzeylerine göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmışlardır. Kanoğlu (2008) 1072 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada; sınıf düzeyi ve yaş değişkenine göre öfke düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını saptamıştır. Burnukara (2009) 868 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada sanal zorba

davranışlarının sınıf seviyesine göre değişmediğini ortaya koymuştur. Soydaş (2011) 1395 ortaokul öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada siber zorbalık davranışlarının sınıf seviyesine göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Ayas ve Horzum (2012) Tarafından 413 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; 8. Sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha yüksek oranda siber zorba davranışlarda bulduklarını, buna karşın 6. Sınıf öğrencilerinin daha yüksek oranda siber mağduriyet yaşadıklarını tespit etmişlerdir.

Sınıf düzeylerine göre araştırmada ortaya çıkan bulgular incelendiğinde lise 1. Sınıf olan 9. Sınıfların öfke puanlarının ve zorbalık puanlarının diğer sınıflardan düşük olduğu görülmektedir. Okula yeni gelen, hem yaş olarak hem de sınıf düzeyi olarak diğer öğrencilerden küçük durumda olan öğrencilerin daha az öfke tepkileri göstermeleri manidar ve anlamlıdır. Buna karşın 11. Sınıflara kadar siber zorbalık ve öfke düzeyleri artış göstermekte ve 12. Sınıfta bir azalma görülmektedir. 12. Sınıflarda gözlenen azalma da manidardır. Ergenlik döneminin ilk karmaşasını atlatan, okulu bitirme kaygısı içerisinde olan ve üniversite sınavına veya hayata hazırlanmaya çalışan gençlerin siber zorbalık davranışlarından ve öfke davranışlarından uzak durmaları anlamlıdır.

5.4. Lise Öğrencilerinin Durumluk Öfke Düzeyleri İle Siber Zorba, Siber Kurban Olma Düzeylerinin ve Siber Zorba olma ile Siber Kurban Olma İlişkisinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet değişkenine göre kurban, zorba ve öfke puanlarının normal dağılışı gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Shapiro-Wilk testi sonucuna göre verilerin normal dağılışı göstermediği görülmüştür ($p < 0.05$). Veriler normal dağılışı göstermediğinden grup karşılaştırmaları Mann Whitney U testi ile incelenmiştir. Mann Whitney U testi sonucuna göre kurban ($p = 0.028$) ve zorba ($p = 0.000$) puan ortalamaları arasında farklılık var iken öfke ($p = 0.294$) puanları arasında farklılık yoktur.

Kız öğrencilerin kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır. Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü

orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir.

Erkek öğrencilerin kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır. Yani kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi arasında aynı yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Kurban olma düzeyi arttıkça zorba olma düzeyi artmakta veya tam tersi düşünüldüğünde kurban olma düzeyi azaldıkça zorba olma düzeyi azalmaktadır. Öfke düzeyleri ile kurban olma ve zorba olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir.

Cinsiyete göre öfke puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmezken siber zorbalık ve siber kurban puanları arasında anlamlı farklılıklar vardır. Bu duruma göre erkek öğrencilerin siber zorbalık davranışlarında kızlara oranla daha fazla buldukları ve kızlara oranla daha fazla zorbalık davranışına maruz kaldıkları sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu bulgu literatürdeki pek çok araştırma bulgusuyla uyumludur. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla deneyim fırsatlarının olması, kızlarla erkekler arasındaki davranış farklılıkları zorba/kurban davranışlarını erkeklerin kızlara oranla daha fazla deneyimlemelerine neden olduğu düşünülebilir.

Literatür incelendiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık deneyimine sahip olduklarını ortaya koyan araştırma sonuçları olduğu gibi, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık deneyimi yaşadıklarını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Ancak yaygın olarak ortaya çıkan araştırma bulgularına göre erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha çok siber zorbalık yapmakta ve daha fazla kurban olmaktadır.

Şahin(2009) Tarafından yapılan çalışmada; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve siber zorbalıkla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Çetinkaya (2010) Tarafından 648 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve siber zorbalıkla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Eroğlu (2011) tarafından 505 öğrenci üzerinde yapılan

bir araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları tespit edilmiştir. König, Gollwitzer, Steffgen (2009) tarafından yapılan araştırmada; erkek öğrencilerin hem geleneksel zorbalığa hem de siber zorbalığa daha çok maruz kaldıklarını, zorbalığa maruz kalanların %83'ünün siber zorbalık yaptıklarını tespit etmiştir. Erkekler kızlara göre daha fazla siber zorbalık yapmakta ve daha çok siber zorba davranışa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) 228 lise ğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa uğradıklarını tespit etmişlerdir. Sarak (2011) 587 lise ğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa uğradıklarını tespit etmişlerdir. Soydaş (2011) 1395 ergen üzerinde yaptıkları araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa uğradıklarını tespit etmişlerdir. Topçu (2008) 717 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa uğradıklarını tespit etmişlerdir. Peren ve Arkadaşları (2010) yaptıkları araştırmada siber zorbalık davranışlarını yordama da cinsiyetin anlamlı bir değişken olduğunu , erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek oranda siber zorbalık deneyimleri yaşadıklarını tespit etmişlerdir.

Li (2007) Çin ve Kanada'dan 264 ğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada cinsiyetin önemli bir yordayıcı olduğunu ve erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışları sergilediklerini bulmuştur.

Dooley ve Arkadaşları (2010) yapmış oldukları araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha siber zorbalığa uğradıklarını tespit etmiştir.

Dempsey ve Arkadaşları (2009) 1684 ğrenci üzerinde yaptıkları bir araştırmada; cinsiyetin siber zorbalık davranışlarında önemli bir yordayıcı olduğunu kız öğrencilerin daha fazla siber zorba davranışlara maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir.

Gradinger, Strohmeier, Spiel (2010) 1150 ğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını tespit etmişlerdir.

Özdemir ve Akar (2011) 336 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada; erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında siber mağduriyet açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını, erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını tespit etmiştir. Bayar (2010) 1138 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada; erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında siber mağduriyet açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını, erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını tespit etmiştir.

Ayas ve Horzum (2012) Tarafından 413 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; cinsiyet ile siber zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Burnukara (2009) 868 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; siber zorbalığa maruz kalma açısından cinsiyet değişkeninin anlamlı olmadığı, ancak siber zorba davranışları erkek öğrencilerin daha yüksek oranda gösterdiklerini tespit etmiştir.

Dilmaç (2007) 666 üniversite öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık yaptıklarını buna karşın kız öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını tespit etmiştir.

Erkek öğrenciler kişilik olarak kız öğrencilerden daha sert tepkilere sahiplerdir. Toplumsal olarak değerlendirildiğinde erkek öğrencilerin daha özgür ve daha serbest hareket ettikleri de bir gerçektir. Erkek öğrenciler üzerindeki aile kontrolü ve baskısı kız öğrencilere göre daha azdır. Tüm bu özellikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde araştırma sonucunda elde edilen erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber zorbalığa uğradıkları sonucu manidardır.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

1.Siber zorba olma düzeyi ile siber kurban olma düzeyi arasında aynı yönlü anlamlı bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Yani zorbalık düzeyi arttıkça kurban olma ihtimali de artmakta tam tersi düşünüldüğünde siber zorbalık düzeyi azaldıkça siber kurban olma düzeyi de azalmaktadır.

2.‘Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği’ puanları ile ‘Siber Zorba/Kurban Ölçeği’ puanları arasında aynı yönlü ancak zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

3.Sınıf seviyelerine göre karşılaştırıldığında, öfke düzeyi, siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin farklılıklar gösterdiği bulunmuştur.

4.Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha yüksek oranda siber zorbalık yaptıkları ve daha yüksek oranda siber zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur.

6.2 Öneriler

6.2.1 Araştırmacılara Öneriler

1.Siber zorbalık ülkemizde ve dünyada tüm yönleriyle henüz yeterince araştırılmış bir konu değildir. Bu nedenle siber zorbalığın farklı değişkenler ile araştırılmasına ihtiyaç vardır.

2. Araştırma sonucuna göre Öfke ile arasında ilişki bulunan Siber zorbalık davranışının oluşumunda yer alan öfke duygulanımına yatkınlık sağlayan ön davranış, duygulanım ve düşüncelerin neler olduğu araştırılabilir.

3.Cinsiyete göre Siber zorbalık ve kurbanlık davranışının nasıl değişiklik gösterdiğini araştırmaya yönelik olarak nicel ne nitel araştırmalar yapılabilir.

4.Sınıf düzeylerine göre siber zorbalık davranışı ile ilgili farklı sonuçlar elde edilmesi sebebi ile sınıf düzeyine göre siber zorbalığa maruz kalan çocukların ve gençlerin akademik başarılarının nasıl etkilendiğine yönelik araştırmalar yapılabilir.

5.Siber zorbalığın önlenmesine yönelik önleme programların hazırlanmasına ve siber zorbalığın önlenmesine yönelik stratejiler üzerine araştırmalar yapılabilir.

6. Siber zorbalığın önlenmesinde öğrencilerin, anne-babaların, öğretmenlerin, okulların, yöneticilerin ve kolluk güçlerinin rollerinin tespit edilmesi ve belirginleştirilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

7.Siber zorbalıkta toplumsal farkındalık ve toplumsal farkındalığın artırılması için neler yapılabileceği üzerine araştırmalar yapılabilir.

6.2.2. Öğretmenlere Öneriler

1.Elektronik ortamda öğrencileri bekleyen sanal tehditler, siber zorbalık ve nasıl korunabileceği konularında yeterince bilgi sahibi olunmalıdır.

2.Öğrencilerin sanal ortamda karşılaşabilecekleri uygunsuz durumlarla nasıl mücadele edebilecekleri konusunda onlara rehberlik yapılmalıdır. Alan uzmanlarından destek alınarak sınıf içi ve okul genelinde eğitim programları düzenlenebilir.

3.Okuldaki tüm öğretmenler bu konu üzerinde fikir alış verişi yapmalı ve bu konuda geliştirilen bir eylem tarzı olmalıdır.

4.Öğrencilerin öğretmenlerine iletecekleri siber zorbalık davranışları kulak arkası edilmemeli ve dikkatle dinlenerek gerekli rehberlik yapılmalıdır.

5.Sanal iletişim ortamlarının avantajları ve tehditleri birlikte ve doğru bir şekilde öğrencilere anlatılmalıdır.

6.Öğrencilerin okul içerisindeki davranışları iyi gözlenerek riskli gelişen çocukların ,istenmeyen davranışlar ortaya çıkmadan önce gerekli önleyici ve desteklenmesi sağlanmalıdır.

6.2.3. Ailelere Öneriler

1.Sanal ortam yeterince güvenli bir ortam değildir. Bu nedenle çocuklarımızın ve gençlerimizin sanal iletişim araçlarını nasıl kullandıkları ve sanal ortamda onları bekleyen tehlikelerin neler olduğu konusunda bilgi sahibi olunmalıdır.

2.Çocukları ve gençleri sanal ortamda ne tür tehditlerin beklediği konusunda onlara rehberlik yapılmalıdır.

3.Sanal tehditlerden çocuklarımızı korurken onların bilişim ve iletişim teknolojilerinin sunduğu bu sınırsız fırsatlardan yararlanması da engellememelidir.

4.Anne –baba ile çocuk arasında geliştirilecek samimi ve olumlu iletişim ortamı çocukların yaptıkları ve yaşadıkları şeyleri ebeveynlerine anlamalarını destekleyeceğinden çocuklarla, ebeveynler arasında güvene dayalı demokratik bir ilişki kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

AÇIKALIN, Aytaç 2008. ‘Okuldaki Çocuklarımız’ Ankara: Pegem Yayınları

AKÇAGÜNDÜZ, Hasan, ORAL, Behçet, AVANOĞLU, Yusuf, 2006. ‘Bilgisayar oyunları ve internet sitelerinde sanal şiddet öğelerinin değerlendirilmesi’ *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı:171 Sf: 67-82

ARICAK, Tolga, 2009. ‘Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students’ *Eurasian Journal of Educational Research* Volum:34, Sf.167-184

ARICAK ,Tolga , Tanrıku, Taşkın, Kınay, Hüseyin,(2012). Siber Mağduriyet Ölçeği’nin İlk Psikometrik Bulguları ,*Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Vol: 2, No. 11, pp. 1-6

ARICAK ,Tolga ve Arkadaşları 2008. ‘Cyberbullying among Turkish Adolescents’ *Cyber Psychologies & Behavior* Sayı:11Sf: 253-261

AYAS, Tuncay, HORZUM, Barış, 2011. “ Exploring the Teachers’ Cyber Bullying Perception in Terms Of Various Variables”. *International Online* Cilt: 3, Sayı:2, 619 – 640.

AYAS, Tuncay, HORZUM, Barış, 2012. ‘ İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu’ *Elementary Educational Online*. Sf: 369–380.

AYAS, Tuncay, HORZUM, Barış, 2010. “ Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması’ *Akademik Bakış Dergisi* Sayı:19

AYDOĞAN, Didem 2010. ‘Yeni Bir Tehlike: Siber Zorbalık Nedir ve Psikolojik Danışmanlar Ne Yapmalıdır?’ *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bülteni* Cilt:2 Sayı:19 Sf:20-23

BAYAR, Yusuf, 2010. “Okul Sosyal İklimi ile Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Alıcı Rolü”. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

BAYHAN, Vehbi, 2010. ‘Bilgi toplumu ve Öğrenmeyi Öğrenmek’ *Bilgi Çağında Eğitim ve Malatya* Sf: 197-198

BELSEY, Bill, 2012. <http://www.cyberbullying.org> erişim: 15.11.2012

BERAN, Tanya, LI, Quin 2007. ‘The Relationship between Cyberbullying and School Bullying’ *Journal of Student Wellbeing* Sayı:1 Sf:15-33

BHAT, C. Suniti, 2008. “Cyber Bullying: Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personels”. *Australian Journal of Guidance and Counselling*. Cilt: 18, Sayı: 1, Sf:53 – 66.

BİR, Atilla, 2010. ‘Teknolojik gelişmeler karşısında gençlik sorunları’ *Medeniyetler ittifakı açısından gençlik, eğitim ve medya* Sf.141-146

BROWN, Karen, JACKSON, Margaret, CASSİDY, Vanna 2006. ‘ Cyber –Bullying: Developing Policy to Direct Responses that are Equitable and Effective in Addressing this Special Form of Bullying’ *Canadian Journal of Educational Administration and Policy* Cilt:57

BURNUKARA, Pınar, 2009. “İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme”. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

CANOVA, Sevgül, ‘Öfke ve Öfke Kontrolü’ <http://www.nccogpdm.metu.edu.tr/Broşür> erişim: 11.15.2012

CAMPBELL, A. Marilyn, 2005. "Cyber Bullying: An Old Problem in a New Guise". *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 15, Sayı: 1, 68 –76.

ÇELEN, Fatma Kübra, ÇELİK, Aygöl, SEFEROĞLU, Süleyman Sadi, 2011. 'Çocukların İnternet Kullanımı ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler' *Akademik Bilişim* Malatya: İnönü Üniversitesi.

ÇETİNKAYA, Berna, 2010. "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı". (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya: Selçuk Üniversitesi.

ÇİFÇİ, Süleyman, 2010. "Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki". (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

DEMPSEY, Allison ve Arkadaşları, 2009. 'Differences Between Peer Victimization in Cyber and Physical Setting and Associated Psychosocial Adjustment in Early Adolescence' *Psychology in the School*, Cilt:46 Sayı:10, Sf: 962-972

DİLMAÇ, Bülent, 2007. 'Psychological Needs as a Predictor of Cyber bullying: a Preliminary Report on College Students' *Education Sciences: Theory&Practice* Summer 2009 Sf. 1307-1325

DOOLEY, Julian, ve Diğerleri ,2010. 'Cyber-Victimisation: The Association Between Help-Seeking Behaviours and Self-Reported Emotional Symptoms in Australia and Austria' *Avustralien Journal of Guidance & Counselling* Sayı: 20 Sf: 194-209

ERDUR-BAKER, Özgür, KAVŞUT, Fatma 2007 'Cyber Bullying: A New Face of Peer Bullying' *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, Sf: 31-42 / 2007

EROĞLU, Yusuf, 2011. “Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Eğitim Bilimler Enstitüsü, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

ERÖZKAN, Atılğan 2006. ‘Öfke ile başa çıkma: bilişsel davranışçı terapilere dayalı bir program’ *Milli Eğitim üç aylık eğitim ve sosyal bilimler dergisi* yıl 2006 sayı 171 sf. 55

ERSANLI, Kurtman, 2005. ‘*Davranışlarımız gelişim ve öğrenme*’ Samsun :Erol Ofset

FEİNBERG, Ted, ROBEY, Nicole 2008. ‘Cyberbullying’ *Principal Leadership* September, 2008. Sf. 10-14

FORD, Alegra, 2009. ‘School Liability: Holding Middle Schools Liable For Cyber- Bullying Despite Their Implementation of İnternet Usage Contracts’ *Journal of Law & Education* Vol:38 sf.535-543

GRADİNGER Petra, STROHMEIER Dagmar, SPIEL Christiane, 2010. “Definition and Measurement of Cyberbullying”. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. Cilt: 4, Sayı: 2, Sf: 1 – 13.

GRIGG, D. Wunmi, 2010. “Cyber-Agression: Definition and Concept of Cyberbullying”. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20 Sayı: 2, Sf: 143 – 156.

HAKAN, Sabiha 2008. “İlköğretim öğrencilerinin farklı zorbalık türleri ile karşı karşıya kalma sıklığının ve boyun eğme davranışı ile durumluk-sürekli öfke ile ilişkisinin karşılaştırılması’ *Milli Eğitim Dergisi* Bahar 2011, Sayı:190, Sf: 54-71

IPOS <http://www.ipos-society.org> 6.Ocak.2011

JÖGER, Thomas ve Arkadaşları, 2010. “Analysis of Experts and Trainers Views on Cyberbullying”. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20 Sayı:2, Sf: 169 – 181.

KANOĞLU,Esra, 2008. ‘Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ve Öfke İfadelerinin İncelenmesi’ (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: Haliç Üniversitesi.

KARAHAN, Fikret, SARDOĞAN, Mehmet, 2004. ‘*Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*’ 2. Baskı ,Samsun: Deniz Kültür Yayınları

KOWALSKI, Robin, LİMBER Susan, 2007. ‘Electronic Bullying Among Middle Schools Students’ *Journal of Adolescent Health*. Cilt:41 Sf.22-30

KÖNİG,Andreas,GOLLWİTZER, Mario, STEFFGEN,Georges,2010. ‘Cyberbullying as an Act of Revenge?’ *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20, Sayı: 2, Sf.210-224

Lİ, Quin 2007. ‘Cyberbullying in Schools’ *Australasian Journal of Educational Technology* , Sayı:23(4), Sf:435-454.

MANAP, Abdullah, 2012. ‘İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun İli Örneği (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi

MARCZAK, Magdalena, COYNE, Iain, 2010. ‘Cyberbullying at School: Good Practise and Legal Aspects in the United Kingdom’ *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20, Sayı: 2, Sf. 182-193

MİLLİYET GAZETESİ İnternet sitesi www.milliyet.com.tr erişim: 23 Ekim 2012

NOCENTINI, Annalaura ve Arkadaşları, 2010. ‘Cyberbullying: Labels, Behaviors and Defination in Three European Countries’ *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20, Sayı: 2, Sf.129-142

OLWEUS, Dan ,1994. ‘Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program’ *Child Psychol. Psychiat.* Vol.35 No.7 Sf. 1171-1190

ONAT, Hasan, 2009. ‘Küresel Şiddet ve Teröre Köklü Çözüm:Yüksek Güven Kültürü Yaratmak’ *Güvenli Okullar* Sf.139-164 Ankara :Hegem Yayınları

ÖĞÜLMÜŞ, Selahattin, 2009. ‘Eğitimde Şiddet ve Güvenli Okullar’ *Güvenli Okullar* Sf.87-108 Ankara :Hegem Yayınları

ÖZDEMİR, M., AKAR, F. 2011. “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. Cilt: 117, Sayı: 4, 605 – 626.

PAUL, Simone, SMITH, Peter, BLUMBERG, Herbert, 2010. ‘Adressing Cyberbullying in School Using the Quality Circle Approach’ *Australlian Journal of Guidance and Counselling* Cilt:20, Sayı:2 Sf: 157-168

PEKER, Adem, EROĞLU, Yüksel, NİHAN, Çitemel, 2012. ‘ Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi’. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi* Cilt:9 Sayı:1 Yıl:2012 sf.205-221.

PERREN , Sonja ve Arkadaşları, 2010. ‘Bullying in school and Cyberspace: Associations with Depressive Symptoms in Swiss and Australian Adolescents’ *Chilt and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. Cilt:4, Sayı:28

PİŞKİN, Metin, 2011 ‘Akran şiddetine alternatif bir yaklaşım: Karakter eğitimi’ *Kamuda Sosyal Politika Dergisi* Yıl:5 Sayı:19 sf.64-77

SARAK, Özlem. “Lise Öğrencilerinde Sanak Zorbalık”. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 2012. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: Haliç Üniversitesi

SAVAŞIR, Işık, ŞAHİN, Nesrin 1997. ‘Bilişsel- Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler.’ 1997 Sf. 71-78 Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları

SMITH, Peter ve Arkadaşları, 2007. ‘Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary Schools Pupils’ *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Cilt:49, Sayı:4 Sf: 376-385

SOLAK, Adem, 2009a. ‘Türkiye’nin Suç Profili’ *Güvenli Okullar* Sf.23-33 Ankara :Hegem Yayınları

SOLAK, Adem, 2009b. ‘Şiddeti Anlamak Cezaevi Görüşmeleri’ Ankara :Hegem Yayınları

SOYDAŞ, Damla Karlıer, 2011. ‘Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Sanal Zorbalık Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi’ (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

STOP CYBERBULLYİNG www.stopcyberbullying.org erişim: 17.10.2012

ŞAD, Nihat, ARIBAŞ, Selahattin 2010. ‘Bazı Gelişmiş Ülkelerde Teknoloji Eğitimi ve Türkiye İçin Öneriler’ *Milli Eğitim Dergisi* 2010 Yıl: 39 Sayı:185 sf. 278-298

ŞAHİN, Mustafa, SARI, Serkan Volkan, ÖZER, Ömer, ER, Serkan Hatip 2010. “Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 21, 257 – 270.

TANGER, Donna, CAMPBELL, Marilyn, 2010. ‘Cyberbullying Prevention: One Primary School’s Approach’ *Australian Journal of Guidance & Counselling*. Cilt: 20, Sayı: 2, Sf.225-234

TARHAN, Nevzat, 2009. ‘Çocuk Suçluluğuna Genel Bakış’ *Güvenli Okullar* Sf.81-86
Ankara :Hegem Yayınları

TOPÇU, Çiğdem, 2008, “Siber Zorbalığın Empati, Toplumsal Cinsiyet, Geleneksel Zorbalık, internet Kullanımı ve Yetişkin Denetimiyle İlişkisi”. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

TÖRNÜKLÜ , Abbas 2009. ‘Öğrenciler Arasında Yaşanan Çatışmalar ve Çözümü için Öğrenci Odaklı Bir Model : Akran Arabulucuğu’ *Güvenli Okullar* Sf. 53-71
Ankara :Hegem Yayınları

USLEGAL.COM <http://definations.uslegal.com/c/cyberbullying> erişim: 10.12.2012

YAMAN, Erkan, EROĞLU, Yüksel, PEKER, Adem, 2011, ‘Başa çıkma Stratejileriyle: Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık’, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

YAMAN, Erkan, PEKER, Adem, 2011, ‘Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları’. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:2012 sf.819-832

YAZGAN, Selçuk, 2007. ‘Öfke Kontrolü ile Tolerans Düzeyi Arasındaki İlişki’ (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi.

WHO-Dünya Sağlık Örgütü (2011) <http://www.who.int/violenceprevention/en/>
erişim:12.09.2012

Wikipedia, 2012. <http://en.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying> erişim: 20.12.2012

WILLARD, Nancy, 2007. 'Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats' <http://cyber-safe-kids.com>

EKLER

EK – 1 Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği

EK – 2 Siber Zorbalık Ölçeği

EK – 1 DURUMLUK SÜREKLİ ÖFKE ÖLÇEĞİ

YÖNERGE:

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun. Sonra genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayan seçerek üzerine (x) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

Aşağıdaki ifadeler sizi ne kadar tanımlıyor?

	İFADELER	Hiç (1)	Biraz (2)	Oldukça (3)	Tümüyle (4)
1	Çabuk parlarım.	()	()	()	()
2	Kızgın mizaçlıyım.	()	()	()	()
3	Öfkesi burnunda birisiyim.	()	()	()	()
4	Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	()	()	()	()
5	Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır.	()	()	()	()
6	Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	()	()	()	()
7	Öfkelenince ağzıma geleni söylerim.	()	()	()	()
8	Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	()	()	()	()
9	Engellediğimde içimden birilerine vurmaya gelir.	()	()	()	()
10	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	()	()	()	()
11	Öfkemi kontrol ederim.	()	()	()	()
12	Kızgınlığımı gösteririm.	()	()	()	()
13	Öfkemi içime atarım.	()	()	()	()
14	Başkalarına karşı sabırlıyım.	()	()	()	()
15	Somurturum ya da surat asarım.	()	()	()	()
16	İnsanlardan uzak dururum.	()	()	()	()
17	Başkalarına iğneli sözler söylerim.	()	()	()	()
18	Soğukkanlılığımı korurum.	()	()	()	()
19	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	()	()	()	()
20	İçin için köpürürüm ama göstermem.	()	()	()	()
21	Davranışlarımı kontrol ederim.	()	()	()	()
22	Başkalarıyla tartışırım.	()	()	()	()
23	İçimde kimseye söylemediğim kinler beslerim.	()	()	()	()
24	Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.	()	()	()	()
25	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	()	()	()	()
26	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	()	()	()	()
27	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	()	()	()	()
28	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	()	()	()	()
29	Kötü şeyler söylerim.	()	()	()	()
30	Hoş görülme ve anlayışlı olamaya çalışırım.	()	()	()	()
31	İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.	()	()	()	()
32	Sinirlerime hâkim olamam.	()	()	()	()
33	Beni sinirlendirene ne hissettiğimi söyleyemem.	()	()	()	()
34	Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	()	()	()	()

EK – 2 SANAL ZORBA/KURBAN ÖLÇEĞİ

	BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık										
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma										
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.										
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.										
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma										
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.										
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama										
İnternet/Telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.										
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme										
Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama										
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.										
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.										
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.										
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.										
Kastlı olarak virüslü mail yollama										
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.										
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme										
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma										
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme										
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.										
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.										
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.										